

פתח דבר

בסיפוק רב ובשמחה עצורה אנחנו מגישים בזאת את החוברת הראשונה בסדרת "נהלך ברגש" שנועדה לעורר את הלבבות אל בית א-להים, לצורך לילך בו ברגש ובמורא מקדש ולהתפלל שם, כדברי הרמב"ם בפירוט מצות עשה ה, קדשוהו במקדשו, לשאוף להתפלל בו.

בסיפוק רב, כי בחלוף 50 שנה מאז החזירנו שוכן המקום אל ביתו, החילונו לחוות התעוררות עצומה ביחס של עם ישראל למקום מקדשו ולבנין ביתו. רבבות עולים ופוקדים את הר הבית כהלכה, חברי כנסת שואלים איה מקום כבודו להעריצו. אחים תועים טובלים ועולים בגבולות המותרים למי שלא נטהרו באפר פרה, ורשויות הבטחון מחוללים מהפך ביחסם אל הר הקודש ואל העולים אליו בקדושה.

אבל בשמחה עצורה. כי למרות ההתפחות החיובית הגדולה, היעד המרכזי עדיין מעבר לאופק הקרוב. גויים מקרקרים בהיכלו, והפעם בחסותינו.

לעומת הניסים והנפלאות מרובי החסדים מצידו של שוכן המקום אלינו במאת השנים האחרונות. אנחנו, מתמהמהים קשות במצוות ועשו לי מקדש, ומתבטלים בהכרת הטובה שלנו בקיום מצוותיו בביתו.

בדורות הבאים לא יאומן כי יסופר שיותר מיובל שנים לשיבתנו לירושלים משכן כבודו, לא העלינו לא עולה ולא זבח, אפילו לא תודה אחת. לא מנורה ולא קטורת. לא מנחה ואף לא תפילת ציבור. איך נישא פנינו, איך נגיע שוב ליום-כיפור - יום-העבודה, מבלי שעשינו כל שבידינו כדי להחזיר שכינתו בתוכנו, לקומם ביתו, ולחזור לעובדו כרצונו בתורתו.

העליה להר הבית היא הפעולה הגדולה ביותר בדורנו להחזרת עבודת המקדש. כל עולה וכל עליה מקדמת לעינינו את שיבת המקדש. מספר העולים היהודים קובעת ומזרזת את היום שבו נחדש את עבודת המקדש, את בניינו, ואת גאולתו מידי שודדיו.

אם כי הכל נכנסין לבנות ולתקן, ובעת הצורך אף ישראלים ולוויים ככהנים, בעלי מומין כתמימים, ואף טמאין כטהורים. הלוא לכתחילה חובה להדר ולהקפיד על מורא מקדש וטהרה מקסימלית. אשרי כל הפועלים עם א-ל בחצרות בית השם, כדי להרבות שם קדושה וטהרה.

זכתה ישיבת הר הבית להקים במקום תורה ותפילה מדי יום ביומו. ישיבה שהעלתה את רמת הקדושה והמורא בקרב כל העולים להר הבית כהלכה, תלמידי הישיבה עוסקים בתורת המקדש, ללמוד וללמד בהר המוריה, שממנה יצאה הוראה לעולם, ואף לספק מים ומזון לעולים המתרבים. ועתה נטלנו על שכמנו את הזכות גדולה לנו להוצאת והפצת "נהלך ברגש" כדי להוסיף עוד קדושה טהרה ומורא במקום מקדשנו. שנזכה לבנותו במהרה בימינו. אמן.

שמות העורכים:

אלידע כוכב
אברהם יצחק גרוסמן
אורי בן זמרה

עורך לשוני:

שריאל לוי

מעצב גרפי:

חן צברי SMARTART

כתובת דוא"ל ליצירת קשר:

Oribz56@gmail.com

החבורת בהוצאת ישיבת הר הבית ת.ד. 57104 ירושלים
למסירת שמות לתפילה בהר ולתרומות: 073-22-11-552
www.temple-mount.co.il

תוכן הענינים

4 מאמר מערכת
6 הרב אליעזר ולדמן יחסנו להר הבית
15 הרב יצחק שילת עלו אל הר הבית, דווקא בשל קדושתו
24 הרב ישראל אריאל בבית אלוקים נהלך ברגש
44 הרב יצחק ברנד שו"ת עלייה להר הבית
54 הרב חיים דוד הלוי זצ"ל הכניסה להר הבית

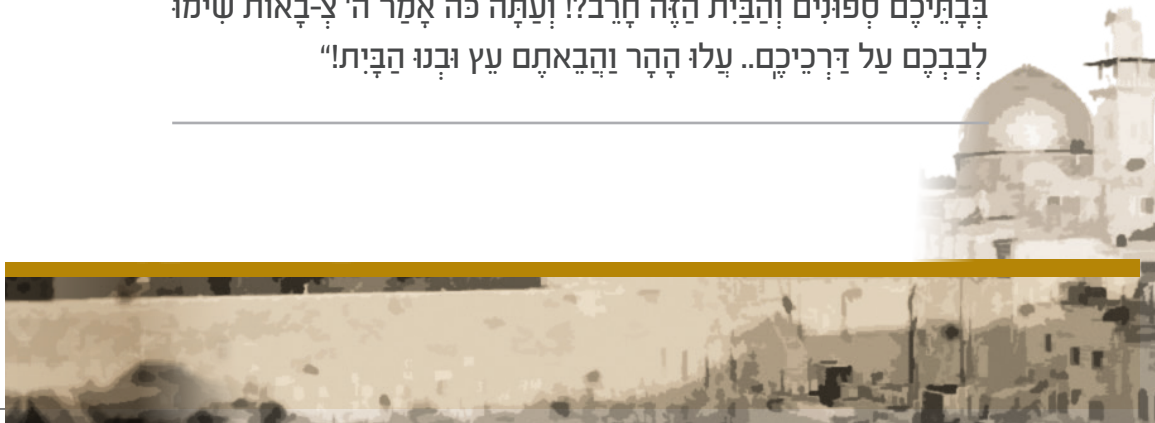

מאמר מערכת

אלידע כוכב, אברהם יצחק גרוסמן, אורי בן זמרה

אנו עומדים בחודש אלול, בימי הרחמים והסליחות בהם אנו מתפללים ומבקשים לפני רבונו של עולם "הַשִּׁיבֵנו ה' אֵלֶיךָ וְנִשׁוּבָה חֲדָשׁ יְמֵינוּ כְּקֶדֶם". בתפילותינו אנו מבקשים בקשות פרטיות, כל אחד ואחד מאתנו, לזכות להתקרב אל ה' ולשוב בתשובה. אך עיקר התפילות, בין בכמות ובין בחשיבות, היא הבקשה על כלל ישראל, שכולנו נשוב לקרבה אל ה' כימי קדם, שנזכה לגילוי שכינה בתוך עם ישראל, בבניין המקדש בירושלים, לראות כהנים בעבודתם לויים בדוכנם וישראל במעמדם.

ימי תשובה אלה, הם ימים מתאימים כדי לשוב ולהתחזק במצות דרישת המקדש. כך למדנו מחגי הנביא, העומד בראש חודש אלול "בַּחֲדָשׁ הַשְּׁשִׁי בְּיוֹם אֶחָד לַחֲדָשׁ" (חגי א), וקורא בדבר ה': "הֲעַם הַזֶּה אָמְרוּ לֹא עַת בָּא עַת בַּיִת ה' לְהַבְנוֹת... הֲעַת לָכֶם אַתֶּם לְשִׁבְתָּ בְּבִתְיֶכֶם סְפוּנִים וְהַבַּיִת הַזֶּה חָרַב?! וְעַתָּה כֹּה אָמַר ה' צְ-בָאוֹת שִׁימוּ לְבַבְכֶם עַל דְּרָכֵיכֶם.. עֲלוּ הָהָר וְהַבְּאִתֶּם עֵץ וּבְנוּ הַבַּיִת!"

כמו כן, חידוש עבודת הקרבנות בבית שני, עוד קודם לבניין בית המקדש עצמו, היה בראש השנה, כמו שנאמר: "מיום אָחַד לְאָחַד שְׁבִיעֵי הַחֵלּוֹ לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת לַה' וְהֵיכַל ה' לֹא יִסָּד" (עזרא ג).

גם עלינו מוטל לשים לבבינו על דרכינו, להתבונן ולחפש במה אנו יכולים לקדם, ולו במשהו, את דרישת המקדש ובניינו, כדי שנזכה גם אנחנו שימי החגים האלה הבאים עלינו לטובה יקוימו כמצותם, שנזכה להריע לפני ה' בחצוצרות וקול שופר בראש השנה, לעשות לפניו את כל סדר עבודת יום הכפורים לכפר על נפשותינו לפני ה'; ולעלות וליראות לפניו בשמחת עולם בימי חג הסוכות.

ראינו להביא לפני אחינו בית ישראל כמה מדברי רבותינו בעניין ההשתדלות המעשית בימינו לגאולת הר הבית ובניין המקדש, כדי לעורר ולהתעורר לעסוק במקצוע חשוב זה שהעולם כולו עומד עליו. אנו תקוה שיועילו הדברים לעיסוק אמיתי בעומקה של הלכה, ולמשא ומתן כדרכה של תורה, לחזק המחוזקים ולעודד הנרפים. ויהי רצון מלפני אדון כל הבוחר בירושלים, שתלמודנו יביא לידי מעשה, ויוסיף בגאולת המקדש ובמוראו, ולא תצא חלילה תקלה מתחת ידינו.

יחסנו להר הבית

הרב אליעזר ולדמן - נשיא ישיבת ניר קרית ארבע

במרכז פלאי הגאולה של מלחמת ששת הימים זכינו לפלא הגדול של שחרור ירושלים, הר הבית וחברון. כל אלה הם חלק ממעשי ה' שהורו לנו את הדרך. כשהתחדשה המציאות שהר הבית בידינו, התעוררה תשוקה עזה להתקרב ה' אל ולהתפלל אליו בהר ה'; שהרי במשך כל ימי הבית וגם בגלות קיימנו את דברי שלמה המלך בתפילתו, כמובא בגמרא¹:

היה עומד בחוץ לארץ - יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל שנאמר: 'והתפללו אליך דרך ארצם'². היה עומד בארץ ישראל - יכוין את לבו כנגד ירושלים שנאמר: 'והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת'³. היה עומד בירושלים - יכוין את לבו כנגד בית המקדש שנאמר: 'והתפללו אל הבית הזה'⁴. היה עומד בבית המקדש - יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים שנאמר: 'והתפללו אל המקום הזה'⁵. היה עומד בבית קדשי הקדשים - יכוין את לבו כנגד בית הכפורת; היה עומד אחורי בית הכפורת - יראה עצמו כאילו לפני הכפורת. נמצא: עומד במזרח - מחזיר פניו למערב, במערב - מחזיר פניו למזרח, בדרום - מחזיר פניו לצפון, בצפון - מחזיר פניו לדרום; נמצאו כל ישראל מכוונים את לבם למקום אחד.

1 ברכות ל ע"א.

2 מלכים א' ח מח.

3 שם, מד.

4 דברי הימים ב, ו לב.

5 מלכים א', ח לה.

כיום, יש חילוקי דעות בין תלמידי החכמים שבדורנו בסוגיה זו, וראוי לדבר גם על הדרך שבה נוהגים כשיש מחלוקת - מהי הדרכת חכמינו לאופן שבו צריכים תלמידי חכמים להתייחס זה לזה בעניינים השנויים במחלוקת.

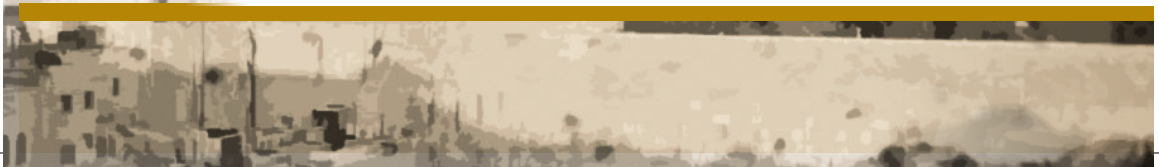
ישנן כמה עובדות יסוד מבחינה הלכתית שעליהן מסכימים כולם. ההלכה קובעת שאסור לעלות להר הבית אלא בגבולות מסוימים בטהרה, טבילה, וחליצת נעליים. ובאופן כללי איסור הכניסה למחנה שכניה מוסכם על כולם. עובדה מוסכמת נוספת היא שהמתחם המכונה כיום 'הר הבית' אין כולו הר הבית שעליו דיברו חז"ל - שטחו המקורי של הר הבית הוא ת"ק על ת"ק אמה⁶ והמתחם שאנו קוראים לו הר הבית הוא בוודאי גדול הרבה יותר.

עובדה היסטורית היא שמאז חורבן בית המקדש, שייבנה במהרה בימינו, בחלק גדול מהשנים לא הייתה כלל מציאות שאפשרה ליהודים להתקרב להר הבית. גויים רשעים שלטו שם ולא היה אפשר להתקרב אליו, ובוודאי שלא לעלות עליו ולהתפלל בו. עם זאת, ישנן עדויות שבמשך השנים תלמידי חכמים עלו להר הבית, בהם הרמב"ם שמעיד על עלייתו, כמובא בספר חרדים:⁷

"וביום שלישי בשבת ארבעה ימים לירח מרחשוון שנת ששה ועשרים ליצירה יצאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה, ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו ביום ה' ו' ימים לירח מרחשוון."

6 שמות "רבה, טו ח.

7 ספר חרדים, מצוות התשובה סוף מצוות התלויות בארץ ישראל, פרק ג.

במשך הגלות היו גם אחרים שבאו לירושלים, עלו להר הבית והתפללו שם

לאחר שחרור הר הבית התעורר הרצון לזהות את הגבולות של מחנה שכינה ומחנה לווייה בשטח הר הבית, כדי שנדע להיכן אפשר להיכנס. למחנה שכינה אי אפשר להיכנס גם לאחר טבילה, מפני שאנו טמאי מתים ואין לנו אפר פרה אדומה כדי להיטהר, אך למחנה לווייה מותר להיכנס לאחר טבילה. בירורים אלו נצרכים כדי לקיים את מצוות מורא מקדש, "ומקדשי תיראו"⁸ - כלומר, מצוות מורא מקדש מתקיימת כאשר נזהרים שלא להתקרב למקום שאסור; ונכנסים למקום שמותר תוך דקדוק בהלכה, הרגשת מורא והתעוררות רוחנית לעמידה לפני ה'.

אמנם נעשו מדידות בעשרות השנים שקדמו לשחרור, אך אלו נעשו בעיקר על ידי גויים ולא על ידי יהודים תלמידי חכמים, ולכן הדברים לא היו ברורים. הרבנות הראשית סברה אז שעדיף לאסור את העלייה להר הבית בכלל, מכיוון שיש ספקות לגבי הגבולות ואי אפשר להיות בטוחים עד היכן מותר ועד היכן אסור ללכת. בנוסף סברה כי איננו יכולים להיות בטוחים שיהודים ידעו להקפיד על ההלכה, ולכן אסרו.

רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל היה בין האוסרים באותה תקופה, אך הוא לא הסיר מן הפרק את המצווה של יישוב ארץ ישראל לגבי הר הבית, כמו בכל חלקי הארץ. לא כפי שיש הטוענים שצריך

8 ויקרא, יט, ל+גם ויקרא, כו, ב.

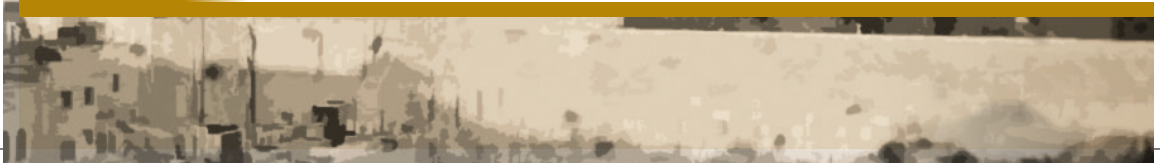

להפריד בין ארץ ישראל להר הבית לעניין זה. אמנם קשה להבין את ההפרדה, אך יש דעה כזו שהכלל "שלא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה" אינו כולל את הר הבית. אני שמעתי מפיו הקדוש של רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל דברים שאמר גם באותן שנים ראשונות. אמנם הוא לא אמר לא לעלות להר הבית, אך הוסיף שצה"ל ומשטרת ישראל צריכים לשלוט בו, והם צריכים לקבוע את כל הסדרים מי עולה ומי אינו עולה. עוד הוסיף, שגם הרבנות הצבאית צריכה להיות שם ולארגן תפילות לחיילים, כמו בכל מקום אחר בארץ ישראל.

והוא לא רק אמר זאת בעל פה אלא גם כתב את הדברים, בכ"ז שבט תשל"ז הופיע כרוז בשם "בירור-דברים בעניין הר-הבית" שבו כתב⁹:

כל החומרה הגדולה ההלכתית של איסור הכניסה אליו מפני היותנו עוד ע"פ ההלכה במצב של טומאה, איננה נוגעת, פוגעת וגורעת, במשהו בערך הבעלות הקניינית שלנו על שטח המקום הקדוש הנאדר - בקדש הזה. זכה כבוד הרמטכ"ל שלנו מר מרדכי גור, ואתו ועליו כבוד מורנו ורבנו הגאון רבי שלמה גורן, ראש רבני ישראל, ועל - ידם שוחרר המקום הזה משלטונות הגויים, והנהו גם הוא ככל שטחי מקומות ארץ-חיי-קדשנו, ברשותנו ובבעלותנו... קבוצות חיילינו הנמצאים שם שומרים ומשגיחים עליהם בפקודת שלטונותינו. גם אם אנחנו נזהרים בכניסה שמה כפי מידת ההלכה, גם בתוך כך- ומתוך- כך קבועה וקיימת בכל

9 הודפס בספר החשוב 'ארץ הצבי' שבו מובאים כרוזים של רבנו, עמוד מז.

תקפה בעלותנו על כל שטח- המקום הזה, ורשותנו למציאותם זאת של הגויים שם, שאינם בשום-אופן בעלי המקום הזה¹⁰.

את הדברים האלה של הרב צבי יהודה שאנו צריכים לשלוט בהר הבית ולקבוע את הסדרים כמו בכל המקומות בארץ ישראל - איננו שומעים מאלה שאומרים לא לעלות להר הבית.

לאחר מכן ממשלות ישראל, ובכללן גם ממשלת בגין, לא נתנו ליהודים לעלות להר הבית בטענה ש"הרבנים אסרו עליכם לעלות". גם הערבים החלו לומר "אסור לכם לעלות" ו"אין לכם שום שייכות למקום הזה". כתוצאה מכך התרופפה אחיזתנו בהר והערבים החלו להתנהג כבעלי הבית על המקום, ואף הדגל הישראלי הורד מהר הבית. כשהרב גורן זצ"ל פרסם את ספרו 'הר הבית', הכולל מדידות מדויקות של מחנה לווייה ומחנה שכינה והאזורים שהם ספק ספיקא, כתב שהוא מפרסם את הדברים משום החרפה וחילול ה' שהערבים שולטים בהר הבית ולא צה"ל¹¹.

ברם, אין ספק שמאז שחרור הר הבית המציאות לא השתנתה. את היהודים מגבילים מאד, ואילו הערבים מתנהגים כבעלי הבית, ובנוסף גם מחרפים ומגדפים את היהודים העולים. במשך תקופות היו זריקות אבנים על הכותל, ובמשך השנים התברר עד כמה גדולה ההסתה נגד עם ישראל, שמרכזתה הוא בהר הבית. זו המציאות כשהיהודים אינם שולטים בהר הבית. והלא החובה והמצווה "שלא

10 ההדגשות שלנו.

11 ז"ל: "כעת כאשר הריבונות היהודית על הר הבית נמצאת בסכנה, הר המוריה עלול להפוך לנושא של משא ומתן בינינו לבין הערבים... לכן החלטתי לפרסם כעת את הספר, ממנו יווכחו כי קיימים אזורים נרחבים בהר הבית המותרים בכניסה לכל יהודי לפי כל הדעות, לאחר שיטבול במקוה טהרה". 'הר הבית', מהדורה שניה עמודים 15, 23-42, 397.

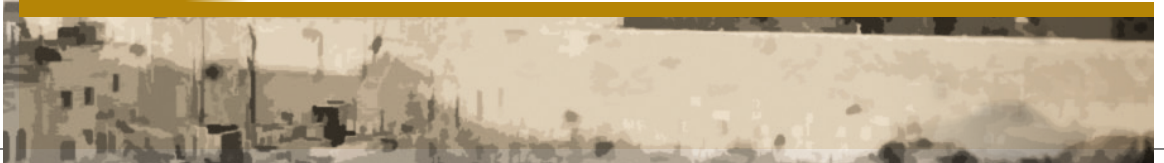

נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה" שרירה וקיימת, וכל הזמן הייתה קיימת.

עד כדי כך השליטה אינה שלנו, שכאשר יהודים עולים למקומות המותרים ופותחים את פיהם בתפילה, מיד הערבים מורים לאנשי הביטחון שלנו לדאוג לכך שהיהודים לא יניעו את השפתיים. כל זאת, כאשר באופן פורמלי השליטה בהר היא של ממשלת ישראל.

לכן, בשנים האחרונות התרבו הרבנים הגדולים, ובכללם הרב גורן זצ"ל¹², המתירים, מעודדים ומחזקים את העלייה להר הבית, על פי הלכות מצוות מורא מקדש. לא רק משום המעלה של תפילה קרוב למקום המקדש, אלא מתוך אמונה שבמידה מסוימת העלייה תגרום לממשלת ישראל להחיל בפועל את השליטה והריבונות במקום, כדי למנוע ביזיון וחילול ה', כאשר ההר נמצא בפועל בבעלותם של הטמאים והרשעים האלה והם מבזים מחרפים מגדפים ומקללים יהודים. בינתיים המציאות המבזה והמשפילה הזאת היא חילול ה'. עם ישראל מושפל בנקודה הרגישה ביותר - במקום המקודש ביותר לעם ישראל.

12 שבזמנו שהיה רב ראשי הסיר את השלטת האוסר את הכניסה להר הבית.

מורא מקדש

בכדי לברר את מהותה של מצוות מורא מקדש, נביא את דבריו של הגאון הרב נחום אליעזר רבינוביץ' שליט"א, ראש ישיבת מעלה אדומים¹³. בתחילה הוא מביא את דברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה¹⁴:

"מצות עשה ליראה מן המקדש שנאמר ומקדשי תיראו... ואיזו היא יראתו? שלא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו.. או באבק שעל רגליו.. ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה.. יוצאין מן המקדש כמו שפוסע אחר תפלה לאחוריו - כל זה ליראה מן המקדש".

וכותב הרב רבינוביץ':

לכאורה היה מקום לחשוב שמצוות יראה, אע"פ שהיא מצוות עשה מתקיימת בשב ואל תעשה. כלומר, מי שאינו מתקרב למקדש כלל ואינו נמצא בסביבתו ודאי שאינו פורץ שום גדר ובכך קיים מצוה זו. אבל אין לפרש כך, **מצות יראה היא מצווה חיובית המתקיימת בקום ועשה**¹⁵ (וכעניין מצות יראה לגבי הורים וכן לגבי השי"ת). **כלומר, רק מי שנתקרב למקום המקדש ונכנס עד למקום שמותר להיכנס ונזהר שלא לפרוץ הגבולות ומקפיד על ההלכות המוזכרות במצות 'יראה', כגון: מסיר נעליו לפני הכניסה... והוא הדין למי שטובל לקראת עלייתו. בכך מקיים את מצות העשה של יראה.**

13 מובא בחוברת 'לשכנו תדרשו' ובאת שמה. עמודים 27-28 הערה 10.
14 פרק ז, הלכה א-ד.
15 ההדגשות במקור

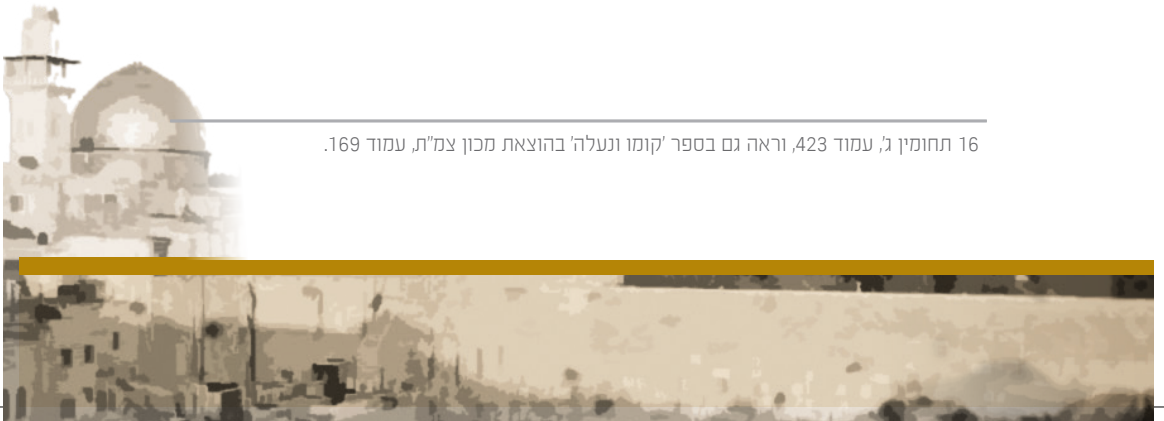
גם רבנו הרב מרדכי אליהו זצ"ל כתב¹⁶:

"הצעתי היא לבנות בית כנסת... בשטח שמותר להיכנס אליו והכניסה והיציאה תהיה מבוקרת שאין אפשרות ללכת יותר ממקום המותר, ובזה אנו לא גורמים לאחרים לדרוך על מקום אדמת הקודש."

באותה תקופה הסכים הרב אליהו להיות נשיא של תנועת 'אל הר המור' שהוקמה ע"י ר' יואל אליצור נ"י ועודדה עליית יהודים להר הבית למקומות המותרים. זוהי המציאות וזהו תיאור הדעות השונות במחלוקת זו.

ויהי רצון שהקב"ה יכוון אותנו בדרך הנכונה לקדושה ולטהרה, יסיר את חילול ה' הגדול של הטמאים הרשעים המטמאים את הר הבית, ויביא לידי כך שיהודים קדושים וטהורים יוכלו להתפלל במקום קרוב לבית המקדש, עד שהקב"ה ישלים את גאולתנו ויבנה את בית מקדשנו, ונוכל לעבדו בלבב שלם כימי עולם וכשנים קדמוניות.

16 תחומין ג', עמוד 423, וראה גם בספר 'קומו ונעלה' בהוצאת מכון צמ"ת, עמוד 169.

עשרות רבנים בהר הבית

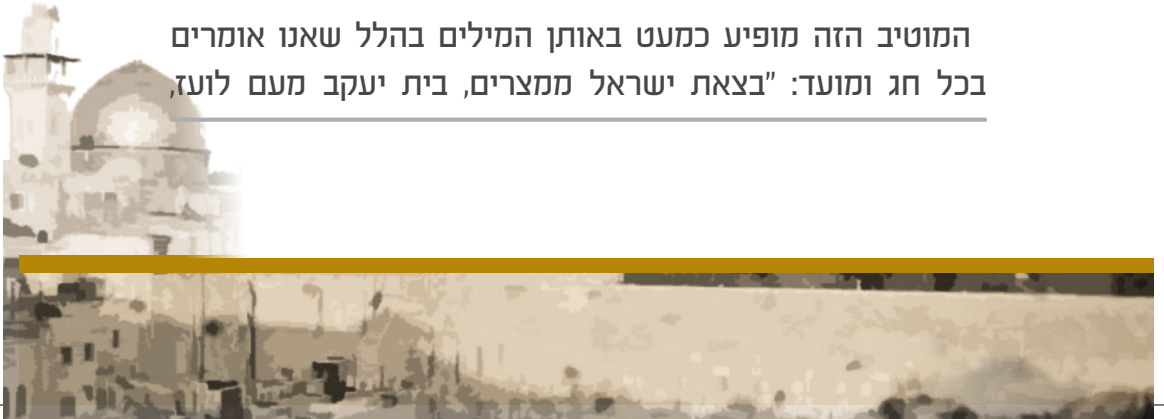
עלו אל הר הבית, דווקא בשל קדושתו

הרב יצחק שילת | ראש ישיבת 'ברכת משה' במעלה אדומים.

אם יהודים ידירו את רגליהם מן ההר, תהיה זו הבעת אדישות כלפי המקום הקדוש ביותר בעולם לעם היהודי, והפקרתו לנוכרים. העלייה אל ההר בטהרה, בדרכי שלום אך בגאון דתי ולאומי, היא צו השעה.

צירוף המילים קדושה ומלכות מוכר לנו מברכת "ישתבח" הנאמרת בכל בוקר, אך מקורו באבני השיתין של התורה, בהצהרה האילוהית שקדמה למתן תורה, ושהגדירה את ייעודה: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל" (שמות יט, ו). לאמור: ייעודכם הוא להיות עם קדוש, אבל לא עם מפוזר ומפורד בין העמים, אלא ממלכה. מהי ממלכת כוהנים? עם היושב בארצו ומכונן בה מדינה, שתהיה אור ומופת לגויים. ישראל באומות ככוהנים בעם - נושאי שם ה', עובדים אותו ומודיעים את דרכיו. "עם יצרתי לי תהילתי יספרו." (ישעיהו מג, כא).

המוטיב הזה מופיע כמעט באותן המילים בהלל שאנו אומרים בכל חג ומועד: "בצאת ישראל ממצרים, בית יעקב מעם לועז,

היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו". בצאת ישראל ממצרים, בעלותו על במת ההיסטוריה כעם, הוכרז ייעודו: להיות עם קדוש לה', ולהקים ממשלה שתהיה ממשלתו של ה'. להקים את "מדינת ישראל, יסוד כסא ה' בעולם, שכל חפצה הוא שיהיה ה' אחד ושמו אחד" (על פי 'אורות הקודש' לראי"ה).

רבותינו במכילתא הדגישו את מעמדה המיוחד של הצהרת הכוונות הזאת שהקדים הקב"ה למתן תורה: "כה תאמר - שלא תפחות ולא תוסיף. כה תאמר לבית יעקב - אלו הנשים¹, ותגד לבני ישראל - אלו האנשים". ושוב: "אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל - שלא תפחות ולא תוסיף". החשש הוא שמא נפחות, שמא נחשוב שדי לו לאדם לשבת וללמוד תורה בכולל בברוקלין או באנטוורפן, שעבודת ה' היא עבודתו של היחיד; או שמא נוסיף, שמא נחשוב שתפקידנו לעסוק ב"קירוב" הגויים ובגיוּרם. קא משמע לן שתפקידנו להיות ממלכת כוהנים וגוי קדוש, לא פחות ולא יותר. כאשר נהיה כאלה, הגויים כבר יבואו אלינו, "והלכו עמם רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה', אל בית אלהי יעקב, ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

אין דיכוטומיה

כאן מגיעים אנו אל הר ה', הר בית אלוקי יעקב. במאמרו מנתח תומר פרסיקו את התמורה שחלה ביחסה של הציונות הדתית אל

¹ נשים תחילה. נשים יוצרות את העם.

הר הבית. לדעתו, הדיונים ההלכתיים מסביב לכניסה להר הבית אינם אלא כיסוי ומסווה ל"תמורה תיאולוגית בעצם מושג הקדושה". המשמעות העמוקה של השינוי היא מעבר מתפיסת המקום הקדוש כמקום שבו הריבונות היא רק של האֵל, שאין בו מקום לריבונות אנושית ואת זיקתנו אליו אנו מביעים ברתיעה, בריחוק וביראת כבוד - אל תפיסתו כמקום השייך לנו במובן של בעלות וריבונות, למקום שדורכים עליו ובכך קונים בו חזקה, תפיסה שיש בה משום חילון, ואפילו חילול, של הקודש. את ההשקפה הראשונה, המסורתית - הוא מייחס לראי"ה קוק, לבנו הרצי"ה ולממשיכי דרכם; ואת השנייה, החדשה - בעיקר לפוליטיקאים ולציבור הציוני־דתי הרחב.

הדיכוטומיה הזאת - בטעות יסודה. קדושת המקום אכן יסודה בקדושתו של הקדוש ברוך הוא, ריבונו של עולם, "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו", "ושתייה היתה נקראת, שממנה הושתת העולם". אבל החלתה במציאות החיים של עם ה' נעשתה על ידי דוד מלך ישראל, אשר קנה את גורן ארנן היבוסי, ולא הסכים לקבל אותו במתנה ובויתור: "לא, כי קנה אקנה בכסף מלא". ו"בראות דויד כי ענהו ה' בגורן ארנן היבוסי..." (דברי הימים א, כא כח). "ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלקים..." (שם, כב א). הקדושה, שאכן מחייבת יראת כבוד ורתיעה, זהירות והתבטלות, ובאחת - עמידה לפני ה', אינה סותרת את הצורך בבעלות וריבונות ממשית. איננו חיים בגן עדן, אלא בעולם אשר בו 'הנחיל עליון גויים, הפריד בני אדם לממלכות, הציב גבולות עמים, וגם לנו, חבל נחלתו'², הועיד מקום

2 על פי שירת האזינו, דברים לב.

ממשי על כדור הארץ, וציווה לאברהם אבינו: "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה".

גם מקום המקדש הוא מקום פיסי, שעם כל רוממותו וקדושתו הוא צריך להיות שייך לנו, שייכות של קניין וריבונות. את הבית לה' בנה מלך ישראל על הר שנקנה בכסף מלא, ובשיפולי ההר נבנה בית המלך, סמל הממלכה הישראלית, שהיא יסוד כיסא ה' בעולם.

כידוע, גם את ריבונותנו על ירושלים יש הרוצים לשלול מאיתנו, בטענה שהיא "קדושה לשלוש הדתות". ואנחנו, והישרים שבאומות העולם, אומרים: ירושלים היא גם עיר הקודש וגם בירתנו הנצחית, וסמל ריבונותנו המחודשת. הנביא אומר שכאשר הגויים יעלו לירושלים לחוג את חג הסוכות (שבו מקריבים שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם, ולכן צריכים כל העמים לשלוח משלחות לירושלים לעמוד על קורבנם), תהיה מאיתם הכרה שלמה בריבונות ישראל על ההר ועל ירושלים, והם ישתחוּ לַמֶּלֶךְ ה', כלומר למלך שיעמיד ה³.

שיטת הרצי"ה קוק

מכאן ליחס אל הר הבית בימינו. תומר פרסיקו הוא איש צעיר ומשכיל, שנולד אחרי מלחמת ששת הימים, והוא יודע על יחסו של הרצי"ה אל הר הבית ממה שהוא קרא. אבל אני הייתי שם כאשר זה קרה.

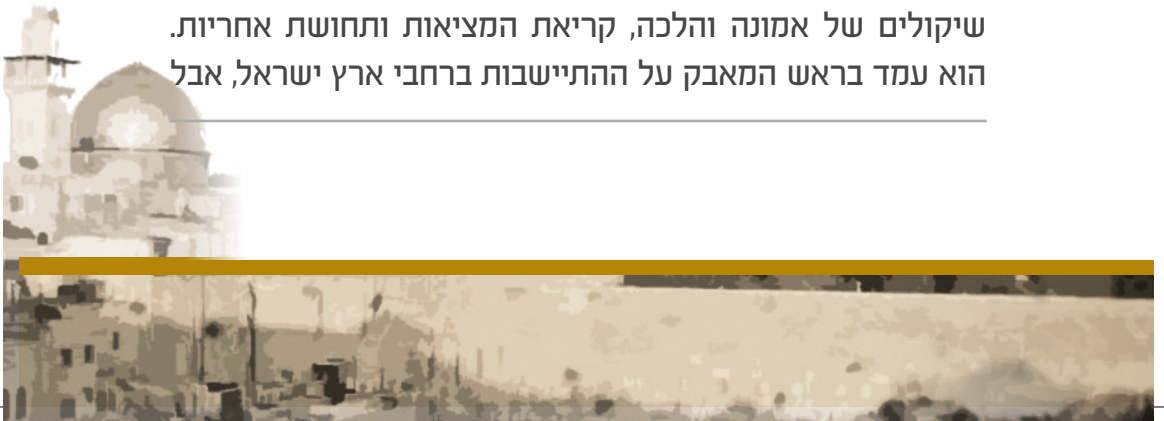
3 ראה - זכריה יד טז, ואבן עזרא שם.

בשבת שאחרי תום מלחמת ששת הימים, ואני אז תלמיד בישיבת מרכז הרב, ניגשתי אל רבנו הרצי"ה אל מקום תפילתו אצל ארון הקודש, ושאלתי: 'הרב, הר הבית בידינו, מה הלאה? מה עם בניין בית המקדש?' ענה לי: 'יש סדר למצוות. קודם מלכות, אחר כך מקדש' (רמב"ם ראש הלכות מלכים). עוד לא גמרנו להקים את מלכות ישראל. יש עוד הרבה מה לעשות ולבסס את הממלכתיות בישראל.

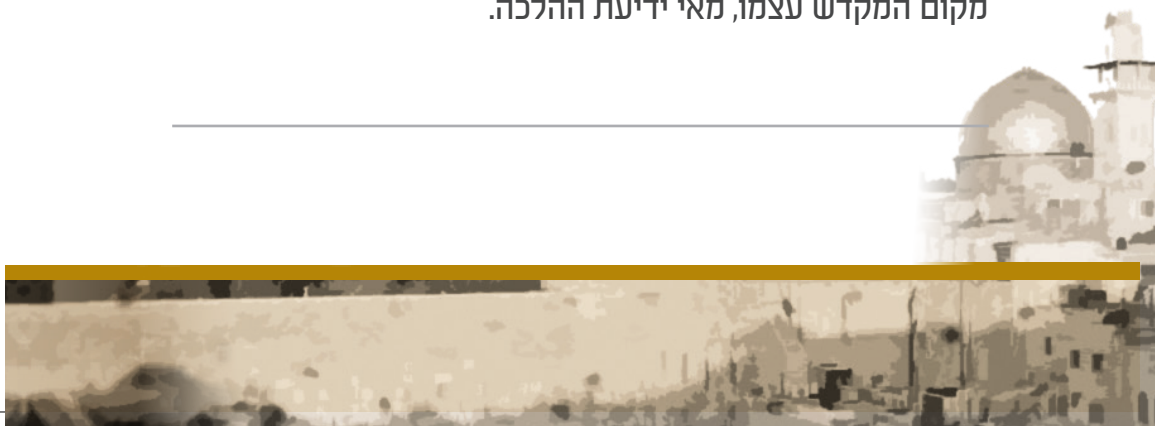
ומלבד זאת, אמר לי הרב: העם מוכן עכשיו לבניין בית המקדש? העם יודע את הערך של בית המקדש? בית המקדש אינו עניין פרטי, מצווה פרטית, של יחידים, הוא מצווה של כלל ישראל, וכלל ישראל עדיין רחוק מהרצון לבנות את בית המקדש. יש צורך בהרבה רוממות רוח, בהרבה תשובה, לפני שנגיע לבניין בית המקדש. ועוד הוסיף: אפשר לקחת בולדוזר ולהרוס את מה שיש שם, ומה יקרה עם יהודים בארצות העולם? עם שפיכות דם של יהודים? צריך אחריות.

רבנו הרצי"ה היה ראש ישיבה ומחנך, והוא גדל בבית של רב (כן, הראי"ה היה רב בפועל של כלל ישראל, לא רק הוגה דעות ומקובל החי בעולמות עליונים). רב הוא אדם שיודע לשקול דברים על פי ההלכה, בזהירות, בתבונה ובאחריות. כאשר צעירים נלהבים רצו לגשת לבניין בית המקדש, הרצי"ה ידע "להרגיע" אותם, מתוך שיקולים של אמונה והלכה, קריאת המציאות ותחושת אחריות. הוא עמד בראש המאבק על ההתיישבות ברחבי ארץ ישראל, אבל

ידע גם לעצור כאשר הבחין בזילות כלפי הממשלה והממלכתיות, או כאשר הבין שאין היתכנות למטרה מסוימת.

בעניין העלייה להר הבית - הוא הצטרף מיד אחרי ששת הימים לכרוז שקרא להימנע מכניסה לשטח ההה שהרי עניין המקומות המותרים לא היה אז בתודעה כלל, לא היה מי שעסק בזה ופרסם את זה, והיה חשש ברור שהנכנסים להר ייכנסו למקום שאסור באיסור חמור להיכנס אליו כל עוד כולנו טמאי מתים. אבל כאשר הרב גורן, אשר חקר את נושא הר הבית וגבולותיו, היה לרב ראשי לישראל, והוא נהג להיכנס אחר טבילה למקומות המותרים בהר הבית, נשאל על כך הרצי"ה, וענה: 'תעשו מה שהרב גורן אומר!' לומר שלרצי"ה לא הייתה חשובה הריבונות הישראלית על הר הבית, זה פשוט לא לדעת את העובדות. הוא חזר אין־ספור פעמים על כך שההר בשליטתנו ובריבונותנו, ו"הכניסה של הגויים לשם היא ברשות צבאנו וממשלתנו". ובאשר למרן הראי"ה קוק - הוא עמד בתוקף על משמר מקום המקדש, ואיסור הכניסה אליו בטומאה, וכתב על כך קונטרס הלכתי גדול. אלה היו דבריו שם, שציטט פרסיקו: "על ידי מה שאנו נזהרים מלהתקרב בהיותנו טמאים אל המקום הקדוש, הרינו מקיימים מצות מורא מקדש, והוא יותר יקר מאותה היראה הבאה בדרך קירוב בעת שאין אנו מוכשרים לו" צריך להדגיש שהדברים נכתבו אחרי שיהודים נכבדים נכנסו אל מקום המקדש עצמו, מאי ידיעת ההלכה.

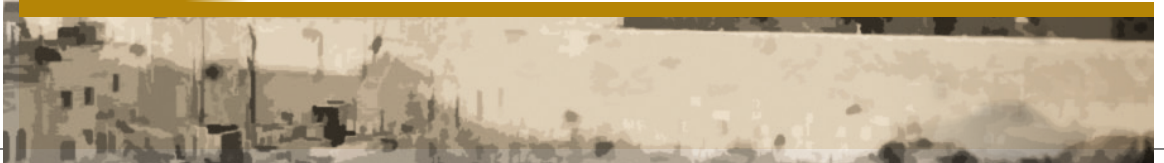

הראי"ה מדגיש שהרתיעה מן הקודש היא "בהיותנו טמאים", לא מפני שעצם המושג של מקום קדוש מחייב הינזרות ממנו ואיסור כניסה אליו. "מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי" נאמר ל"קציני סדום, עם עמורה" - למי שחיייהם רחוקים מקדושה וטהרה והם באים אל הקודש ברגל גסה. לאלה, המיטהרים כדין ועולים לחזות בנועם ה', נאמרו בתנ"ך רק שבחים. אין ספק שהראי"ה היה מחזיק בכל עוז בריבונות יהודית על הר הבית אילו הייתה מזדמנת בימיו, כשם שנלחם כארי על זכותנו על הכותל המערבי בזמן שלטון המנדט.

השלכות על האחיזה בארץ

השיקול האמוני וההלכתי וקריאת המציאות מחייבים כיום לעמוד על משמר הר הבית. אם יהודים ידירו את רגליהם מן ההר, תהיה זו הבעת אדישות כלפי המקום הקדוש בעולם לעם היהודי, והפקרתו לנוכרים, ועלולות להיות לכך השלכות מרחיקות לכת על כל אחיזתנו בארץ ישראל, היונקת את קדושתה מן המקום ההוא וממי ששיכן שמו שם. העלייה אל ההר בטהרה, לפי כל גדרי ההלכה, בהימנעות מפרובוקציות, בדרכי שלום אך בגאון דתי ולאומי - היא צו השעה.

(בשולי הדברים עליי להוסיף - לעניות דעתי, שפורסמה כבר ברבים, מן הראוי ללכת רק במסלול הדרומי, ובמערב עד שער השלשלת, כדי לצאת מכל ספק, וכך נוהגים בישיבת מעלה אדומים).

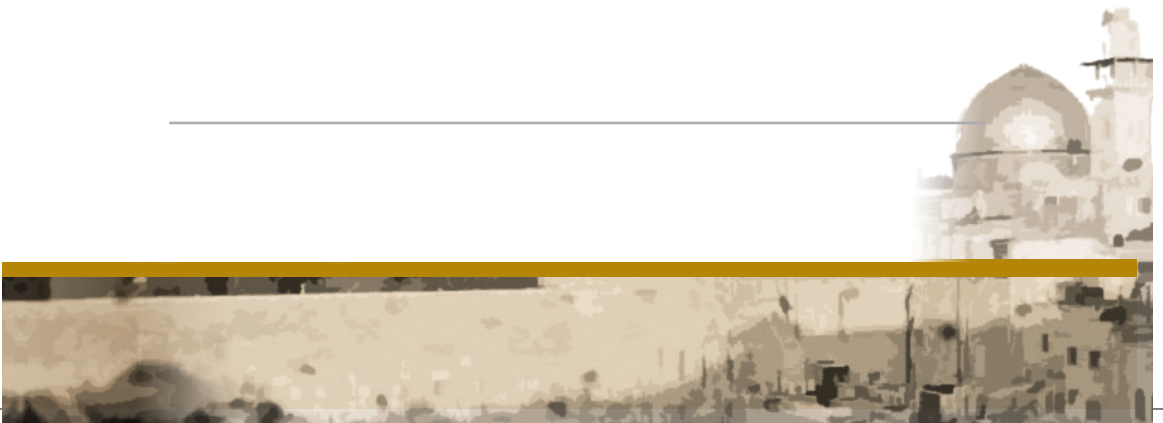

הרב יעקב ניסן רוזנטל זצ"ל,

שהיה אב בית דין בחיפה:

"ולעניות דעתי אם עולה... [להר] להתפלל שם מתוך רגש קודש, להיות קרוב יותר למקום קודש הקדשים, הוי שפיר [=הוא בהחלט] צורך מצווה.... וראיה ברורה דמותר להיכנס בזמן הזה".

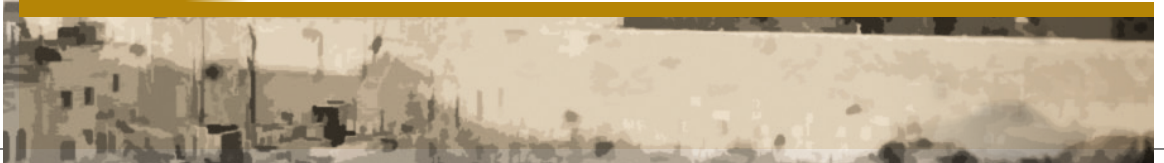
בבית אלוקים נהלך ברגש

הרב ישראל אריאל | ראש מכון וישיבת המקדש

'אלוקי השמים הוא יצליח לנו'

עומדים אנו בימים אלה בעין הסערה, כאשר שאלת העלייה להר הבית וחידוש העבודה במקדש עולה בהתמדה על שולחן הדיונים בקהילות ישראל ובבתי המדרש.

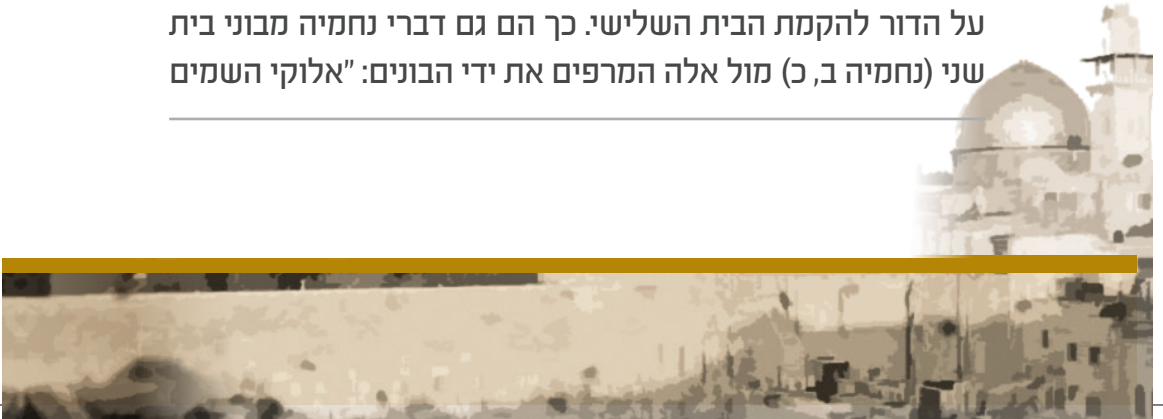
הדיון מקיף חוגים רחבים בארץ ובארצות העולם, והוויכוח נוקב. היהודים תובעים את זכותם על הר הבית, ולעומתם מאמיני האסלאם המאיימים כי כל נגיעה ב'אל אקצה' תביא למלחמת עולם. מקצת העולם הנוצרי אף הוא אינו עומד מנגד, ומצפה אף הוא לפי אמונתו לבניין המקדש השלישי בידי העם היהודי. מכאן ההכרה שהכיר לאחרונה נשיא ארצות הברית בירושלים כבירת ישראל, מתוך אמונה כי העם היהודי עתיד לשוב ולבנות את בית המקדש בהר הבית. מאז שחרור ההר, לפני חמישים ואחת שנה, לא פסקה הדרישה מצד חוגים שונים ביהדות, התובעים להחזיר עטרה ליושנה - לממש את שלטון ישראל בהר הבית ולגשת לבניין הבית השלישי. לעומתם, יש חוגים שמרניים הקופאים על השמרים

וטוענים כי יש להשאיר את שאלת הר הבית ומצוות בניין המקדש להופעת משיח ולאחרית הימים.

אי אפשר להימלט מן השאלה - מדוע סוגיית הר הבית אינה יורדת מסדר היום? מדוע הוויכוח הולך ומתעצם? התשובה פשוטה - כך מובטח בתורה: "כי לא תישכח מפי זרעו!" מצוות המקדש - עליה עומד העולם, כמובא בתחילת מסכת אבות; ולפיכך יש לה תחייה מחודשת והיא תלך ותתעצם שבעתים. אין להסתיר את העובדה כי פעמים הוויכוח פורץ את גבולות הדיון ההלכתי ומגיע לשנאת אחים. הדבר בא לידי ביטוי בקריאה פומבית של תלמיד חכם וראש ישיבה, שקרא לתלמידיו לא ללמוד תורה עם כל מי שמחזיק בדעה שמצווה מן התורה לעלות להר הבית ולבנות מקדש. מציאות זו כואבת לכל אוהבי ה', אך אין בה כדי להרפות ידיים. "האמת אינה פחדנית ולא ביישנית" אמר מרן הרב קוק זצ"ל, ולפיכך נאמר את דברינו ללא חת, וכדברי רבי יוסי במסכת שבת (ק"ח, ב): "מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי".

עיקר דברינו להלן מכוונים ל"אנשי אמנה", הדבקים באמונה כי מצוות המקדש מחויבות כיום הזה. כדברי הגר"א ב'קול התור' (פרק ב, ופרק ו) שלעומת מה שאמרו חז"ל בשבת ק"ט, ב: "לא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה", לא תקום ירושלים עיר המקדש, אלא בהקמת אנשי אמנה, הדבקים בשליחות המוטלת על הדור להקמת הבית השלישי. כך הם גם דברי נחמיה מבוני בית שני (נחמיה ב, כ) מול אלה המרפים את ידי הבונים: "אלוקי השמים

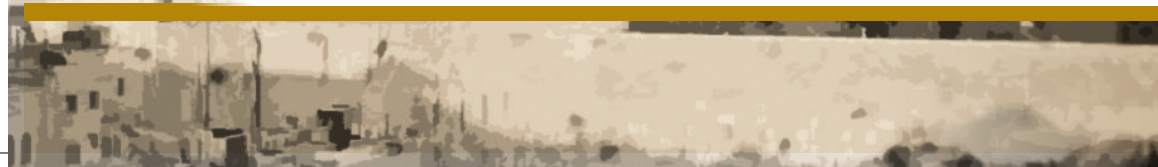
הוא יצליח לנו ואנחנו עבדיו נקום ובנינו..."

'ברוך חכם הרזים' - ברכה ומשמעותה

חכמינו ז"ל נתנו בידינו הדרכה איך להתייחס למחלוקת המתעוררת בעם ישראל, וגם לניסיון להשליט בעולם היהודי דעה שאין לה יסוד בתורה. אמרו במסכת ברכות (נח, א): "הרואה אוכלוסי ישראל, אומר: 'ברוך חכם הרזים'... שאין דעתם דומה זה לזה, ואין פרצופיהן דומים זה לזה". כלומר, הרואה מעמד גדול ובו המוני בית ישראל ומופתע מריבוי הדעות בעם, צריך לעמוד ולברך ברכה בשם ומלכות: 'ברוך חכם הרזים'.

ברכה זו צריכה הסבר: מדוע יש לברך ולשבח על העובדה שיש דעות שונות היוצרות מחלוקת בעם ישראל; האם לא עדיף שכולם יהיו בדעה אחת "כאיש אחד בלב אחד"?

המענה לשאלה זו מצוי בכתבי מרן הרב קוק זצ"ל ('עין איה' על ברכות נח, א) האומר שהמגוון של דעות בעם ישראל הוא דבר מבורך. אמת, שפעמים הדבר מעורר קנאה ותחרות, אך סופה של תחרות זאת להוציא לפועל את התוכן הבריא שבכל דעה ודעה. לנו כבני אדם קשה לקבל את המחלוקת, שמטבעה מעוררת קנאה וטינה, אך בורא עולם הוא "חכם הרזים" - הוא אשר ברא את המציאות הזאת, ש"אין דעותיהן שוות" - והוא היודע את ה"רז" ואת הסוד

עד כמה יש ברכה במציאות של חילוקי דעות. סוף האמת לנצח, ודווקא מתוך מגוון הקולות הנשמעים בעם יוצאת לבסוף מנגינה יפה המורכבת מכלל הקולות כולם.

לאור האמור, יובן מה שנאמר בהמשך הגמרא (ברכות שם) שבשעה שראה בן זומא את המוני בית ישראל הבאים למקדש, "עמד על גבי מעלה בהר הבית, ואמר: 'ברוך חכם הרזים'". דבר גדול לימדנו בן זומא: במרומי הר הבית ראייתו של האדם רוחנית ומתחדדת, כי שם שרויה השכינה בקודש הקדשים. בהר הבית זוכה אדם מישראל להבין יותר את ה"רז" ואת הסוד בתועלת היוצאת ממגוון הדעות. אדם בהר הבית חש בנשמתו את הפסוק המתאר איך צופה ה' בכל אדם העולה להר: "והיו עיני ולבי שם כל הימים", וכמבואר בדברי חז"ל (שמות רבה פרשה ב) שעין ה' לא סרה מעולם מבית המקדש: "לא זזה השכינה מתוך ההיכל... אף על פי שהוא חרב - האילוקים אינו זז משם". ובא בן זומא ללמד, שהעולה להר הבית מגיע להכרה רוחנית מיוחדת וזוכה לדרגה במדרגות רוח הקודש, המאפשרת לו להשיג השגות חדשות.

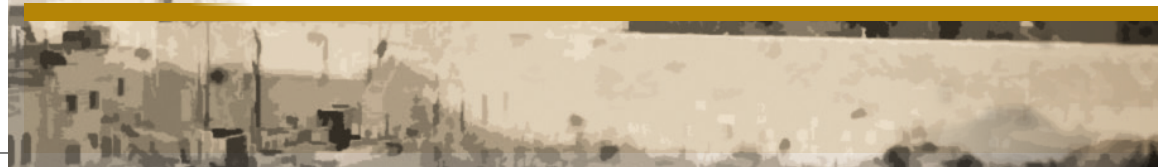
הרמב"ם: ייעוד המקדש - לבוא בשעריו ולהוסיף יראה

כאמור, יש גדולי תורה הסבורים שיש להתרחק כיום מהר הבית. ברוח זו קמה תנועה הנקראת 'מורא מקדש' ובה חברים תלמידי חכמים השומרים מרחק מהר הבית. לדעתם אין כיום מצווה ממצוות התורה הנוגעת להר הבית, חוץ ממצוות 'מורא מקדש' הקובעת, לדבריהם, שראוי להתרחק מהר הבית.

'אנשי אמנה' העולים להר הבית, פועלים מכוח המצווה והאמונה שחובת כל אדם מישראל לקיים מצוות רבות כיום הזה בהר הבית, כגון מצוות "לשכנו תדרשו ובאת שמה", מצוות "ירושה וישיבה", "לא תחונם", "לא ישבו בארצך", "שמירת המקדש", "תפילה במקדש", "השתחויה במקדש", וכמובן **מצוות עשה של "מורא מקדש"** - כמובא ברמב"ם (בית הבחירה ז, ז).

בניגוד לדעת חוגי 'מורא מקדש' האומרים שתוכן המצווה הוא להתרחק מהר בית ה', דורשי המקדש המקיימים מצוות 'לשכנו תדרשו' מבססים את דבריהם על מה שכתב הרמב"ם (חגיגה ב, א) שישראל מצווים: "לראות הדר קודשו ובית שכינתו". כך היא דעת גדולי הפוסקים במהלך הדורות הקובעים באופן חד משמעי, שאחת מרמ"ח מצוות עשה שבתורה היא לעלות להר הבית בכל דור ודור.

ראש לכולם הוא הרמב"ם בהלכות בית הבחירה ז, א-ה; הכותב שיש לעלות להר הבית ולהתהלך בו ביראה: "מצות עשה ליראה

מן המקדש, שנאמר: 'מקדשי תיראו'... [ומהי היראה?] יראה עצמו **שהוא עומד לפני ה'** כמו שנאמר: **'והיו עיני ולבי שם כל הימים'** [ועין ה' צופה עליך שם מקרוב]. ומהלך באימה וביראה ורעדה, שנאמר: **'בבית אֵלֹקִים נהלך ברגש'...** אף על פי **שהמקדש היום חרב בעונותינו חייב אדם במוראו** כמו שהיה נוהג בו בבניינו. "כך הם גם דברי הרמב"ם בספר המצוות (עשה כא) שמצווה זו יש לה מטרה ברורה, והיא לבוא לחצרות המקדש כדי להוסיף יראת שמים, ובלשונו: "ציוונו ליראה את הבית הזה מאד מאד, עד שנקבע לו בליבנו היראה וההערצה, וזה הוא 'מורא מקדש'. והוא אומר ויתעלה (ויקרא, יט ל, ויקרא, כו ב) **'מקדשי תיראו'**". ומבואר בדבריו במורה נבוכים (ג, מה) שהאיסור לעלות להר הבית נאמר רק לאדם טמא, ובלשונו: "מטרת השמירה והסיבוב סביב למקדש תמיד, הוא... שלא יהרסו... הטמאים לבוא אליו... וכל מי שלא טבל גופו כמו שיתבאר". כלומר: מצוות עשה להיכנס לחצרות המקדש כדי להגביר את יראת ה' והערצתו, כי כשאדם מישראל נכנס בטהרה לחצרות בית ה' הוא מתמלא ביראה ככתוב בתהילים (סח לו): **"נורא אֵלֹקִים ממקדשיך"**! העולה מן האמור הוא, שהמדרגה העילאית ביותר לקניית מידת יראת שמים, נקנית דווקא בחצרות בית ה'.

אמנם, כיון שיש חשש שייכנסו גם טמאים, חייבה התורה להעמיד שוערים בשערי ההר, לבל יכנסו טמאים לחצרות הקודש.

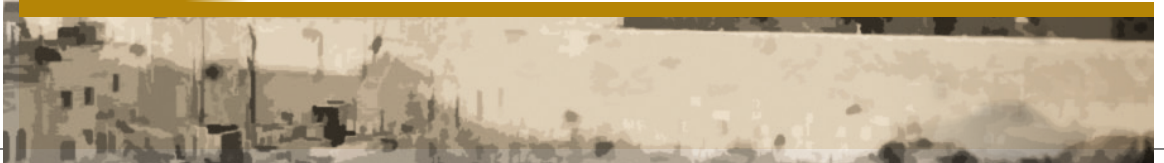

'מורא מקדש' עניינו - להיכנס לבית המקדש במורא וכובד ראש

מוני המצוות, ללא יוצא מן הכלל, קובעים מצווה זו כמצוות עשה מן התורה, הן בעת בניין הבית והן בזמן חורבנו. כך היא דעת בעל ספר החינוך (מצוה רנד) המונה את מצות 'מורא מקדש' כמצות עשה לדורות גם בזמן החורבן, וכותב: "שנעמידהו בנפשותינו מקום הפחד והיראה, כדי שיתרככו לבבינו **בבואנו שם, להתפלל...** שנאמר (ויקרא יט, ל): 'מקדשי תיראו'... מדיני המצווה מה שאמרו זכרונם לברכה, שאין אדם נכנס בכל הר הבית אלא לדבר מצוה... ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות... **שאף על פי שהמקדש חרב היום בעוונותינו,** חייב כל אדם במוראו, ולא ייכנס אלא במקום שהוא מותר להיכנס בו בבניינו". וכך היא גם דעת בעל 'מנחת חינוך' שם.

המצווה לירא את ה' במקדש כמצוות עשה מבוארת גם בספר יראים (תט[בנוסח אחר שכד]) הכותב: "**מצות מורא מקדש** [ככתוב]: 'ויראת מא־לוקיך'. ציווה **בהכנס אדם למקדש...** שינהג בו מורא וכיבוד". בדומה לכך גם ב'ספר חרדים' (מצוות עשה, פרק א, יט) כתב: "**להיות בבית המקדש במורא וכובד ראש** מאימת השם יתברך השוכן בתוכו, שנאמר: 'ומקדשי תיראו'".

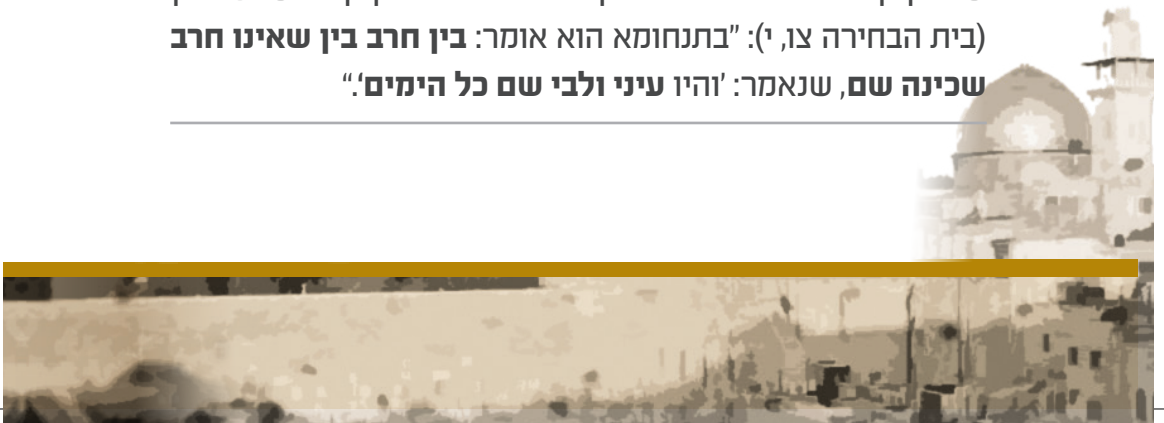
הווה אומר: דעת מוני המצוות היא, שמצות התורה "ומקדשי תיראו" (ויקרא יט כו) עניינה - **מעשה חיובי בפועל!** לעלות להר בית ה', "להיות בו". כלומר: להיכנס לחצרותיו, להתפלל, להשתחוות מול שערי המקדש, ולהודות לה' על חסדיו.

מִרְן הַרְב קוֹק זצ"ל: מִצְוֵה מִן הַתּוֹרָה לְבֹא אֶל בֵּית ה' בְּחֹרְבָנוּ

כך למעשה, כותב מִרְן הַרְב קוֹק זצ"ל בשו"ת משפּט כהן (סימן צו) שבעל ספר החינוך "במצווה רנ"ד בדין מורא מקדש, פסק כרמב"ם, שקדושת מקדש קיימת מן התורה גם בזמן הזה". בכך קבע שמצווה לבוא אל בית ה' גם בחורבנו. הרב מרחיב את ההסבר באשר למהות ה'מורא' שיש להרגיש בהר הבית, ומסביר את מאמר חז"ל בברכות (סב, ב): "כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה - כאילו רוקק בבבת עינו [של מעלה] שנאמר: 'והיו עיני ולבי שם כל הימים'".

עוד מסביר הרב זצ"ל ב'עין איה' שהלכות 'מורא מקדש' נוהגות גם בזמן החורבן, וכאשר נכנס אדם לפני ה' במקדש, חובתו להתנתק לגמרי מענייני החומר, לכן חובה עליו לחלוץ את נעליו. עוד הוסיף, שמכוח מצווה זו נאסר עליו לנהוג בזיון במקדש ולרוק ארצה, כי אין לך בזיון גדול מזה. זו לשונו: "הרקיקה אסורה, קל וחומר ממנעל..." - מכלל קדושת המקדש [בזמן הזה, זמן החורבן] היא, שבעומדו שם יהיה כולו מסור לעבודת הקודש עבודה שכלית... על כן חויב חליצת המנעל במקום הקודש... קל וחומר, שצריך להורות [לאדם] התרחקותו אז מכל דבר כיעור... שהרקיקה תורה עליהם". כעין זה כותב הרב קוק במשפּט כהן (בית הבחירה צו, י): "בתנחומא הוא אומר: בין חרב בין שאינו חרב שכינה שם, שנאמר: 'והיו עיני ולבי שם כל הימים'".

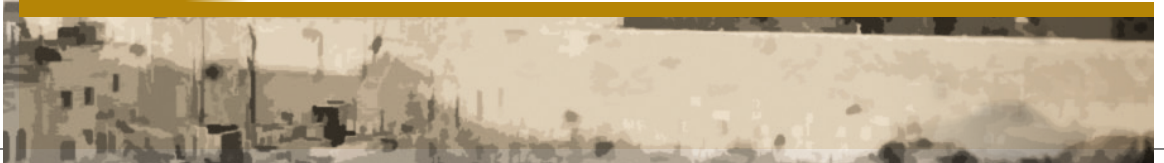
נמצא, שכך היא דעת ראשונים ואחרונים - מחד גיסא, מצוות עשה להיכנס להר הבית לשם קיום מצוות 'מורא מקדש', ומאידך גיסא - חובה על האדם לנהוג כבוד במקום ולהיזהר מכל מעשה של קלות ראש.

המתנגדים

לאור האמור, תלמיד חכם המשתמש במושג 'מורא מקדש' כדי לומר שהמצווה היא להתרחק מהר הבית, הרי הוא בגדר "טועה בדבר משנה" (על פי רמב"ם סנהדרין ו, א) ומכשיל את הרבים מלקיים את מצוות התורה כפי שנצטוו ישראל בסיני מפי הגבורה. הדבר עומד בסתירה מוחלטת למצוות התורה המבוארת לעיל, שעניינה, לא לברוח מן המקדש, אלא להפך! המצווה היא לעלות אל ההר, להיכנס לחצרותיו ולזכות לראות פני שכינה, וכך עולה האדם במעלות היראה וקדושה! **'תורת הריחוק המקרב' - אינה 'תורה' אלא מחשבה ריקה מתוכן.**

שמה תאמר: הרי תנועת 'מורא מקדש' מסתמכת על דברי מרן הרב קוק זצ"ל האומר: "דווקא על ידי הריחוק - ייכנס הגודל והמורא בלב".

האומר כן אינו אלא טועה ומטעה, כי הרב קוק זצ"ל לא זז כחוט השערה מן המצווה שניתנה בסיני, וקובע כנזכר לעיל, ש'מורא

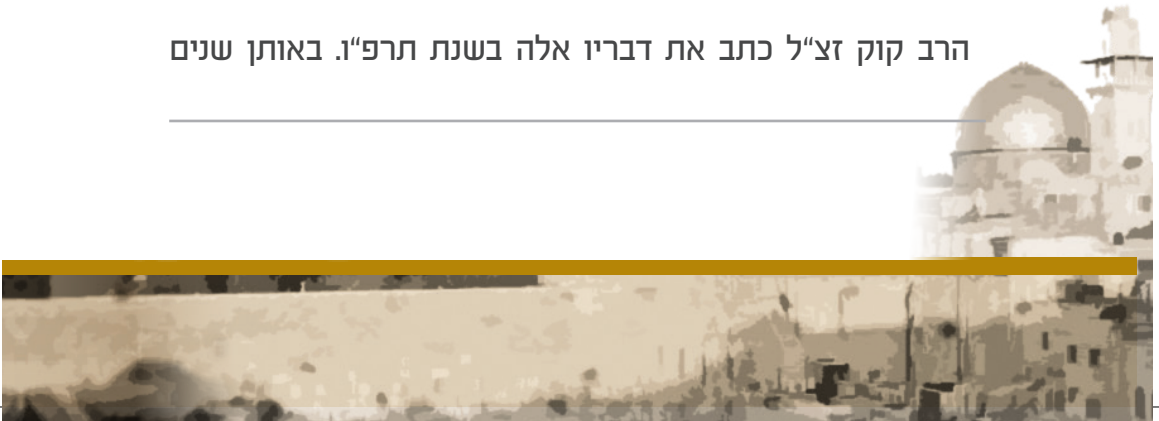

מקדש' עניינו עלייה להר הבית וכניסה לחצרותיו אפילו בזמן הזה. זמן החורבן, וכפי שהדגיש, שעניי ה' צופיות בהר הבית כיום הזה. החידוש של מרן הרב קוק הוא בכך, שגם בעת הריחוק ובזמן שאדם טמא ומרוחק מן המקדש "ייכנס הגודל והמורא בלב", מודגש בדבריו שכוונתו **לאדם טמא!** אלו דברי הרב במשפט כהן (סי' צו עמ' רד): "על ידי מה שאנו נזהרים מלהתקרב **בהיותנו טמאים (!)** אל המקום הקדוש [גם אז] הרינו מקיימים מצוות 'מורא מקדש'".

לאור האמור - המשמיט עיקרון יסודי זה מדברי הרב זצ"ל, וקובע בשמו, שכל המתרחק מן ההר קדוש ייאמר לו, מסלף את דבריו. האומר כן, הרי הוא בגדר 'מגלה פנים בתורה שלא כהלכה', עם כל החומרה שבהגדרה זו.

למניעת טעות מעין זו, מפנה הרב זצ"ל את הקורא לדברי הרמב"ם במורה נבוכים, שכתב: "הכוונה כולה היתה במקדש... **לבוא אליו!**" [!] ושיירא ויפחד [!] כאומרו: **'את מקדשי תיראו'**. וכנ"ל, שרק על ידי כניסה למקדש מקיימים מצוות 'מורא מקדש'. ומוסיף הרמב"ם שם: "ומפני שהיתה זאת הכוונה [להגביר את רגש היראה, לפיכך] הזהיר השם יתברך **את הטמאים מלהיכנס למקדש!**" כי כשהטהור רואה שיש אנשים המרוחקים מן המקדש בגלל טומאתם, מתגברת בו ראות מלך מלכי המלכים שאין לבוא לחצרותיו אלא בטהרת הגוף והנפש.

הרב קוק זצ"ל כתב את דבריו אלה בשנת תרפ"ו. באותן שנים

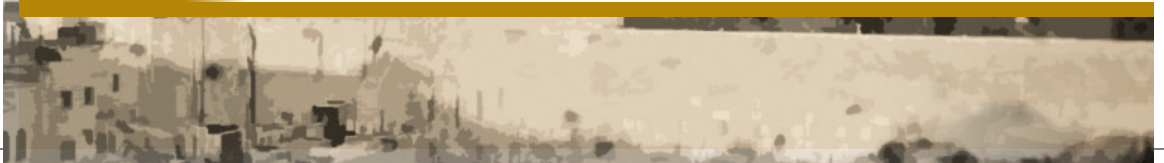

התנהל מאבק על זכות העם היהודי להתפלל בכותל המערבי, מאבק שהגיע לשיאו במאורעות תרפ"ט. הניסיון להשתמש בדבריו אלה כאילו תבע מכלל ישראל להתרחק מן ההר, וכאילו קבע הוראה לדורות, שגם כאשר עם ישראל יהיה ריבון בארצו ובמקום המקדש יש לנטוש את הר הבית ולמסור את קודש הקדשים לערבים - הוא ניסיון נואל. הרב קוק זצ"ל לא הסמיך אדם בעולם לומר בשמו, שמאתיים המצוות המתחייבות כיום הזה בחצרות המקדש בטלות בזמן החורבן וגם בדור תקומה.

לאור האמור האמרה - "ככל שמתרחקים מן המקדש - כך מתקרבים אליו" - לא מפי הרב קוק יצאה, ואינה אלא סילוף דבריו ובניגוד מוחלט לדעתו. חוסר ההיגיון שבמשפט זה - אין הדעת סובלתו. מול "הגיון" כזה רגיל המדרש לומר ש"אינו נכנס באזניו של אדם". באשר ל'אנשי אמנה', מבקשי אמת, הלומדים את תורת ה' ומוצאים שהאמת של התורה קובעת את ההפך הגמור, בוודאי שאמרה כעין זו אינה נכנסת באוזניהם.

הרב קוק זצ"ל: מדינת ישראל אינה מדינה בלי מקדש

מול סילוף דברי מרן הרב זצ"ל רואים 'אנשי אמנה' חובה לעצמם להרים מחדש את "דגל ירושלים", שהקים מרן הרב קוק זצ"ל, וכפי שכתב באגרותיו (אגרות הראיה ד, תתקצד) שלעומת ה"ציוניות"

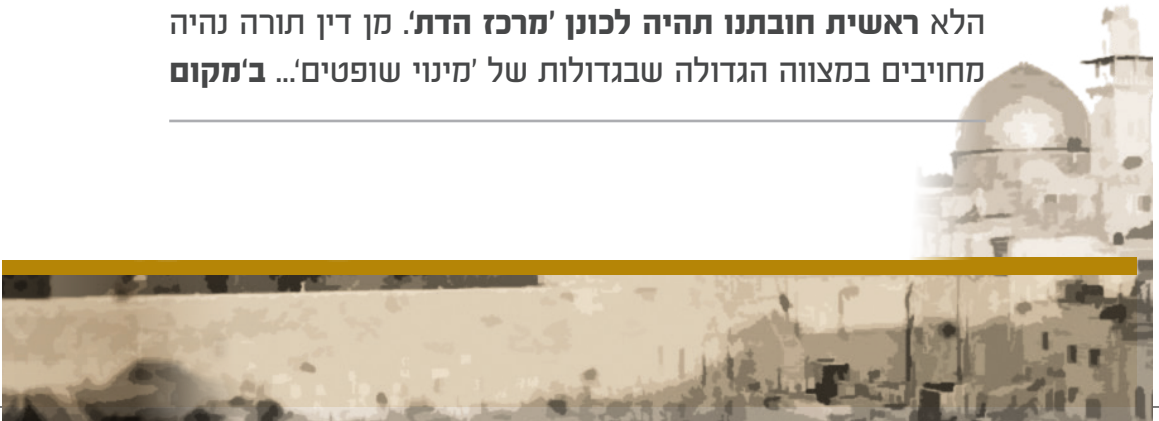

החילונית יש להקים את "דגל ירושלים" המקדשית, ובלשונו: "כדי להשלים את תנועת התחיה ולהעלותה לרום מעלתה... מוכרחים אנחנו ליצור את צד הקודש שבתנועה... השם 'ציון' מציין את הרעיון החילוני של המדיניות - כן יציין שם 'ירושלים' את הרעיון של המקדשיות". אצל מרן הרב קוק זצ"ל לא תיתכן מציאות של מדינת ישראל שאין בה מקדש, וכפי שכתב במאמרי הראיה (ח"א עמ' 181): "אין אצלנו תכנית של מדינה שאינה תכנית של מקדש!... רק כך יתאחדו כל פרודותינו במדינה ובמקדש שייבנו יחדיו במהרה בימינו אמן".

הרב קוק: הקמת בית דין גדול בהר הבית תביא לבניין המקדש

כאמור, דורשי המקדש עולים להר הבית מכוח המצוות האמורות בתורה, כפי שלימדונו חז"ל והראשונים, וכל מקור המסייע לכך יקר וחביב בעיניהם.

הנה פיסקה קצרה מתוכניתו הגדולה של הרב קוק זצ"ל בעניין הר הבית והמקדש משעה שייכבשו בידי עם ישראל. זו לשונו (אוצרות הראי"ה ב', לז): "עלינו לדעת שכאשר ישיב ד' אותנו לארצנו בדרך של בני חורין העומדים ברשות עצמם [כפי שאכן זכינו בתשכ"ז] הלא ראשית חובתנו תהיה לכוון 'מרכז הדת'. מן דין תורה נהיה מחויבים במצווה הגדולה שבגדולות של 'מינוי שופטים'... ב'מקום

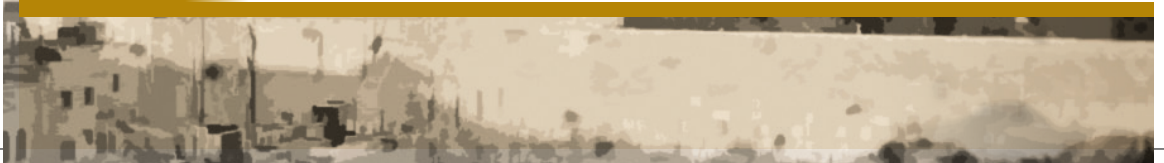
אשר יבחר ד'. הרב זצ"ל מאריך להסביר שם את חובת הדור להקים ב"מקום אשר יבחר ה'", בהר הבית - את 'לשכת הגזית' שבה ישכון בית הדין הגדול שאליו יעלו הכל למשפט וללימוד תורת ה'. זאת כשלב וכהכנה לבניין הבית השלישי - וכשיטת הרמב"ם בפירוש המשנה לסנהדרין, הקובע, כי הקמת בית הדין הגדול במקומו בהר הבית מביאה עמה את בניין הבית השלישי.

העולה בדינו, שתנועה המכתירה את עצמה בשם 'מורא מקדש', כשהיא משתמשת בשם זה להרחיק את עם ישראל מן המקדש, במקום לקרב אותו לעבודת ה' במקדשו, לא תוכל להאריך ימים, שכן כבר אמרו חז"ל "השקר אין לו רגליים".

הרמב"ם: 'הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים'

כדרכו של עולם טעות אחת גוררת סידרה של טעויות, מכאן מובן מדוע במאמרים הרואים אור במסגרת תנועת 'מורא מקדש' מובאות השקפות שונות, הבאות להצדיק את השיטה מדוע דורנו פטור מלפעול להקמת מקדש בישראל.

דוברי התנועה השונים מביאים את דברי אחד מגדולי ישראל אשר חיווה את דעתו בכתב ובעל פה, כי לדעתו בית המקדש עתיד לרדת משמים. מששאלו את כבוד הרב מה דעתו על עלייה להר הבית, השיב, כי יש להימנע מלהיכנס להר.

דורשי המקדש אינם רואים בדבריו אלה פסק הלכה, אלא הבעת "השקפה" הבאה כתחליף לתורה ומצוות, ולכן אל לו לאדם מישראל להישמע לדעה זו. מדובר בהשקפה המנוגדת לשלש עשרה עיקרי האמונה היהודית, שכן אחד מעיקרי האמונה קובע, כי "התורה הזאת לא תהא מוחלפת", ואין לך שינוי גדול בתורה ובאמונה, מן הקביעה שהמצווה המוטלת על ישראל לבנות מקדש בטלה עם החורבן, ומאז עברה המצווה, כביכול, לאחריותו של הקב"ה. ברור מעתה, מדוע לדעת אותו גדול בתורה בטל גם החיוב לעלות להר הבית, שהרי לפי השקפתו כל עניין הר הבית והמקדש מסור מאז החורבן לבורא עולם.

אין זו אלא "השקפה" אחת מרבות שדורשי המקדש שומעים על קיומה, וממשיכים להחזיק במצוות שבמקדש ובמצוות העלייה להר הבית, לפי ההלכה המסורה לישראל מדור דור. בניגוד לאמור, קובעים הרמב"ם ושאר הפוסקים שהחיוב לבנות מקדש מוטל על בשר ודם, ושהחיוב על ישראל קיים ועומד לדור דורים, ככתוב: **"ועשו לי מקדש** - ושכנתי בתוכם". וכדברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (א, יב): **"הכל חייבין לבנות [מקדש] ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים"**.

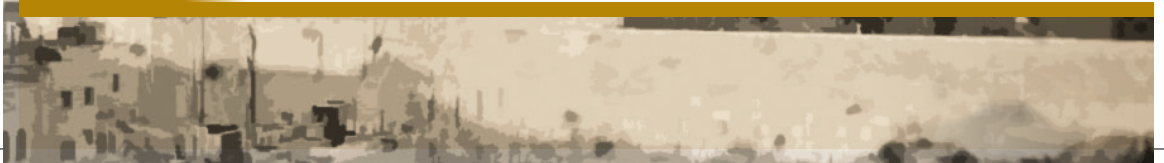
איסור העלייה להר הבית מבוסס על 'השקפה' - בניגוד גמור להלכה

"השקפה" אחרת המופיעה במאמרי תנועת 'מורא מקדש' אומרת כי אין לנו לנקוף אצבע בעניין הר הבית ובניין המקדש "עד כי יבוא שילה", כלומר עד ביאת המשיח.

גם עמדה זו מנוגדת לתורת ישראל. גדולי הפוסקים קובעים הלכה למעשה כדברי חז"ל בירושלמי (מעשר שני פ"ה, ה"ב) ש"בניין המקדש קודם למלכות בית דוד". כך קובע הגר"א למעשה ואחריו רבים מן הפרשנים והפוסקים, וכך היא גם דעת מרן הרב קוק זצ"ל ב'אוצרות ראי"ה' (ח"ב עמ' 235) הכותב: "שהתחלת התנערותנו מעפר גלותנו תהיה על פי השתדלותנו בדרכי הטבע... וכדברי חז"ל המורים במקומות אין מספר, ומפורש בירושלמי דמעשר שני המפורסם: 'בניין בית המקדש קודם למלכות בית דוד'".

"השקפה" נוספת הנשמעת מפי רבים היא שקיים חשש שמא בעקבות עלייתם של יהודים שומרי תורה ומצוות להר הבית, יעלו אחרים להר הבית בלא טבילה וייכשלו בכניסה להר בטומאה.

ל"השקפה" זו אין יסוד בהלכה. מעולם לא שמענו על שיקול מעין זה, שראוי לאדם לבטל מצווה מן התורה, מחשש שאדם אחר שאינו בקי ילמד ממנו ומחמת חוסר ידיעה יעבור עבירה. על מציאות כזאת דרשו חכמים (נזיר כג, א) את הפסוק: "כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם, ופושעים יכשלו בהם" (הושע יד, י), ומשלו משל: "משל, לשני

בני אדם שצלו את פסחיהן, אחד אכלו לשום מצווה, ואחד אכלו לשום אכילה גסה, זה שאכלו לשום מצוה [קיים] 'וצדיקים ילכו במ', וזה שאכלו לשום אכילה גסה [קיים] 'ופושעים יכשלו במ'. לא עלה על דעת חכמים בגמרא שם לומר שלפיכך ראוי שהצדיקים יימנעו מלהקריב קרבן פסח, מחשש שמא יימצא רשע שיהפוך את אכילת הקרבן מאכילה של מצווה בקדושה ובטהרה לאכילה גסה ולהוללות.

רעיון זה נדחה גם מכוח כלל גדול שאמרו חכמים בברכות (י, א). שם דנה הגמרא בעניינו של חזקיה המלך שנמנע מלשאת אשה, שכן ראה ברוח הקודש שייצא ממנו מנשה שיהיה מלך רשע. אמר לו ישעיה הנביא: "בהדי כבשי דרחמנא למה לך? מאי דמיפקדת איבעי לך למעבד, ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא - לעביד [כלומר: מה לך לעסוק בנסתרות! אתה עשה מה שנצטווית! ומה שנוח לו לקדוש ברוך הוא - יעשה!]" . כאמור, מדובר בכלל גדול בקיום תורה ומצוות, וכך בעניין המצוות שבמקדש, אין לו לאדם לעסוק בנסתרות שמא תצא תקלה מקיום מאתיים מצוות של תורה הנוהגות במקדש. אתה עשה מה שנצטווית, וכל השאר מסור בידי שמים ומובטח להם לישראל שלא תבוא תקלה לאיש מקיום המצוות.

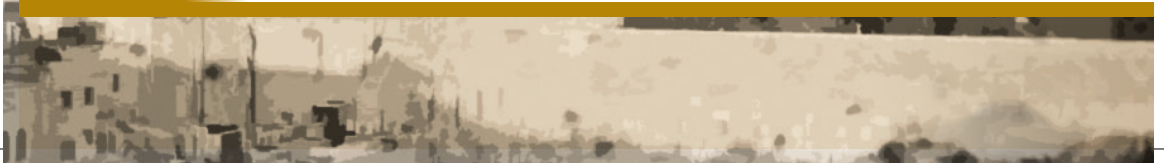
כעין זה כותב מרן הרב קוק זצ"ל בדברו על חידוש מצוות הסנהדרין בדורו (אוצרות הראי"ה כרך ב', לז): "**בטוחים אנחנו שלא תצא שום תקלה לישראל ח"ו מכל מצוות השם יתברך!** ועל אחת כמה

וכמה מהמצווה הגדולה שבמצוות, שהיא השבת הבית דין הגדול אל 'המקום אשר יבחר ד'".

מצוות העלייה להר הבית סוללת את דרכה בבטחה

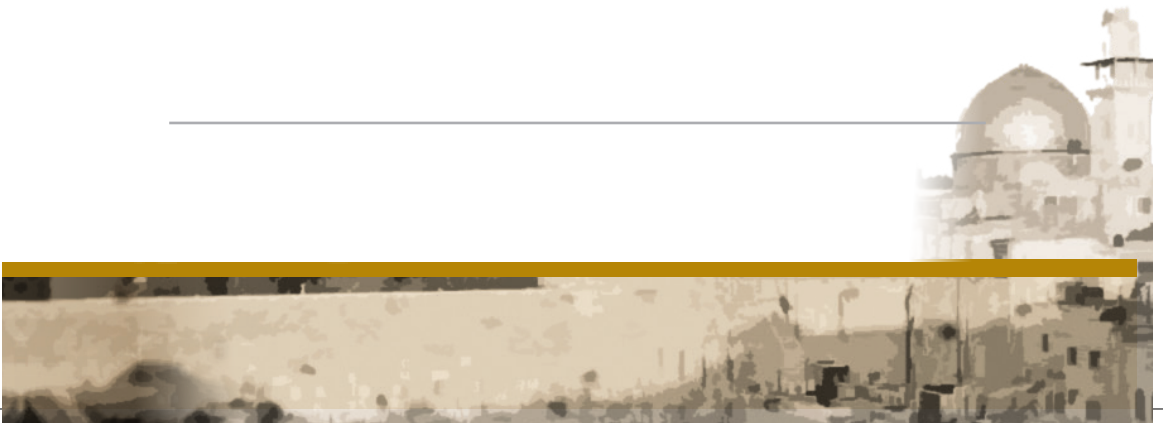
מנינו כמה "השקפות" המהלכות בציבור, ואי אפשר לפורטן כי רבות הן. באשר לדורשי המקדש העולים להר הבית, אלה שומעים את ה"השקפות" למיניהן, אך מקיימים הנחיית החכם מכל אדם שאמר (משלי כב, יז): "הט אזנך ושמע דברי חכמים - ולבך תשית לדעתי"; ופירשו חז"ל (כלה רבתי ג, ב): "הט אזנך ושמע דברי חכמים"; ואחר כך - 'ולבך תשית לדעתי'. שאפילו תראה חכמים עוברין ועושין שלא כראוי, אל תעשה כמותן; אלא 'לבך תשית לדעתי'. גדולי עולם כבשו את הדרך העולה בית ה' החל מרגע החורבן. כבר באותה שעה תקן רבי יוחנן בן זכאי תקנות לקראת בניין הבית באומרו: "מהרה ייבנה המקדש". דורשי המקדש הולכים בעקבות בוני הבית הראשון והשני למרות המסתפקים והמתנגדים. העולים להר עולים בעקבות רבן גמליאל נשיא ישראל וחברי הסנהדרין, שהראו דוגמא בעלייתם להר הבית אחר החורבן כהכנה לקראת בניין הבית השלישי - כמתואר בסוף מסכת מכות. כן הולכים הם בעקבות רבי יהושע בן חנניה מראשי הסנהדרין שניגש יחד עם בני דורו לבנות את הבית השלישי בפועל. העולים להר מסתמכים על

התורה הכתובה והמסורה מדור לדור מפי חכמי ישראל - במשנה בתלמוד, ברמב"ם ובספרי מוני המצוות והפוסקים - הקובעים שבניין המקדש היא מצווה מחויבת בכל דור ודור, והמקדש קום יקום בידי ישראל כימי עולם וכשנים קדמוניות.

"מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה'" אמר דוד בתהילים, ואכן, מי שעיניים לו בראשו ומתבונן בדברים נכוחה, רואה בעיניו את תחיית עם ישראל והתעוררותו לבניין המקדש בדורנו. מתקיים לעינינו השבח שהננו משבחים את הבורא במהלך התפילה: "המעורר ישנים והמקיץ נרדמים". המכיר את זרם ההתעוררות לעניין המקדש מקרב כל קצות קשת החוגים - חסידים ומתנגדים, ספרדים ואשכנזים, חרדים ודתיים לאומיים - יגיע במהרה להכרה שמתחיל **עידן חדש בעם ישראל - עידן הבית השלישי** שאין חזרה ממנו.

נמשיך ונעלה במעלה ההר עד שייבנה הבית במהרה, מתוך אמונה שלמה כי "דבר אֵלֹקֵינו יקום לעולם".

הרב שאר ישוב כהן זצ"ל

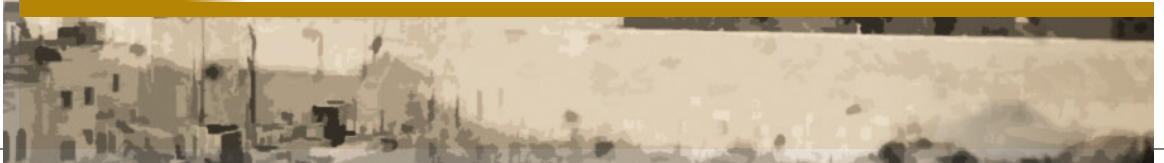
רבה של חיפה, חבר מועצת הרבנות הראשית ומי שכבנו של הרב הנזיר גדל על ברכיהם של הרבנים קוק, קיבל אף הוא רושם דומה.

כך כתב: "דעתו של מורי ורבי (הרב צבי יהודה קוק) היתה שיש לעשות הכל כדי להחזיר עטרה ליושנה ואת השליטה בהר הבית ומקום המקדש לידי עם ישראל. בכמה שיחות שזכיתי להן עם מורי ורבי זצ"ל בנושא זה אמר... שגם כיום הוא תומך בכך שאנו היהודים צריכים להתפלל ולהיות השולטים בקדושה ובטהרה בהר הבית - אבל

זה חייב להיעשות על-ידי החלטה של מועצת הרבנות הראשית לישראל והוראות הרבנים הראשיים לישראל. לכן הוא נמנע מעליה לה, אבל בפירוש עודד אותי להתאמץ, בוועדה [במועצת הרבנות] שנבחרה לדיון בנושא, שתסכם הכל באופן חיובי. לצערי שניים מחברי הוועדה היו בעד ושניים נגד, והעניין נשאר ללא הכרעה".

"לעניות דעתי, אילו ידענו אז שהמצב יהיה כמו שהוא היום, שלטייל בבגדי פריצות מרשים השוטרים גם ליהודים אבל להתפלל אוסרים, ומקפידים שחם וחלילה לא יתפללו שם או יגידו פרק תהלים - אני בטוח שעל זה גם מורנו הרב צבי יהודה היה מרעיש עולמות".

הרב שלמה רענן הי"ד

נכדו של הראי"ה קוק ואחיינו של הרב צבי יהודה כתב:

"זה דבר ברור ללא צל של ספק, כי הסבא רבנו הראי"ה קוק ובנו הרצי"ה קוק זצ"ל לא אסרו לעלות [להר הבית] במקומות המותרים. ובוודאי מצווה גדולה לרשת את המקום המקודש מידי זרים, ואך ורק באופן המותר".

זו הסיבה שהרב רענן עצמו נהג לעלות מדי פעם למקומות מסויימים בהר הבית והיה בין החותמים למען עליה להר.

שו"ת עלייה להר הבית

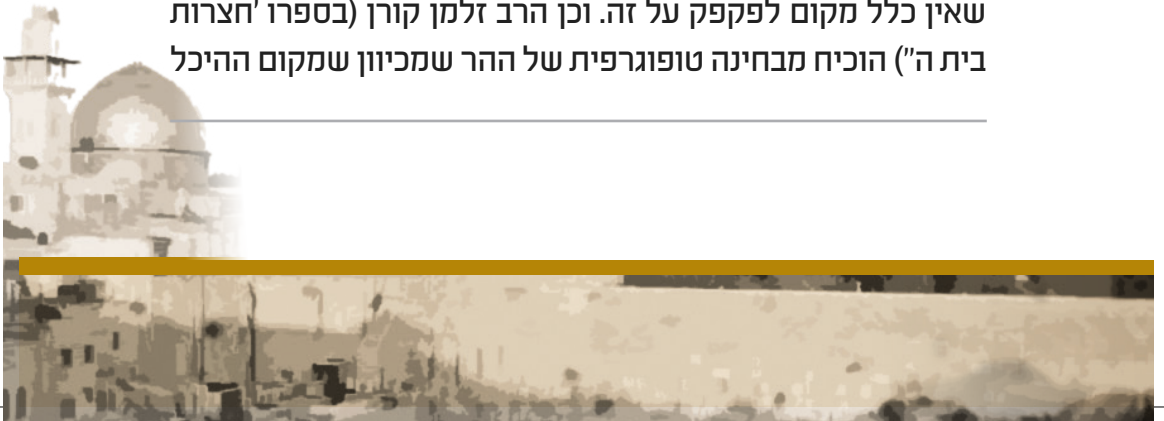
הרב יצחק ברנד

א: העולה להר הבית חייב כרת, משום שאנו טמאי מת.

תשובה: במשנה כלים (פ"א מ"ח) מבואר שרק בעזרה טמא מת חייב כרת, ואילו בהר הבית הוא מותר להיכנס. וכן מפורש בפסחים (דף סז ע"א), נזיר (דף מה ע"א) וסוטה (דף כ ע"ב): "טמא מת מותר ליכנס למחנה לזויה". ונפסק למעשה ברמב"ם (בית הבחירה פ"ז הל' טו).

ב: אנחנו לא יודעים איפה העזרה.

תשובה: כתב בתשובת הרדב"ז (ח"ב סי' תרצ"א) והובא בברכי יוסף ובשערי תשובה (סי' תקסא, ס"ק ה) שאין לנו שום ספק שמקום בית המקדש נמצא תחת כיפת הסלע. וכן הראה הרב יוסי פלאי (בספר 'אל הר המור') שיש בזה מסורת רצופה מכל הדורות שאין כלל מקום לפקפק על זה. וכן הרב זלמן קורן (בספרו 'חצרות בית ה') הוכיח מבחינה טופוגרפית של ההר שמכיוון שמקום ההיכל

נמצא בגובה ההר אין שום אפשרות להציב את ההיכל במקום אחר, כי תחת כיפת הסלע הוא המקום הכי גבוה בהר הבית.

ג: מי שטומאה יוצאת מגופו אסור לעלות להר הבית. אמנם לבעל קרי מספיקה טבילה במקווה, אבל יש חשש זיבה שצריך שבעה נקיים ומים חיים, והעולים אינם מקפידים על זה.

תשובה: במשנה טהרות (פ"ז מ"ו) מבואר שזיבה לא שכיחה ולא חוששין לזה (עי"ש בתוס' יו"ט) וכן מבואר בסוף נזיר שספק זב מותר. וכן מצינו בשו"ט שאף על פי שנטמא בזיבה מכל מקום מועילה לו טבילה במקווה לאכול תרומה (זבין פ"ב מ"א), ולא חוששים לזיבה להצריך מים חיים. וכמבואר בנדה (דף יג ע"ב) "תנו רבנן: כהן שוטה מטבילין אותו ומאכילין אותו תרומה לערב".

ד: השר משה מונטיפיורי עלה להר הבית והוא הוחרם בגלל זה. וכן הברון רוטשילד נכנס שם, והראי"ה קוק כעס מאוד עליו בזה שמתמא המקדש.

תשובה: זה לא היה בגלל שעלו להר הבית אלא בגלל שעלו לעזרה, וכעת לא עולים לעזרה.

ה: יש חשש שאולי לא יכירו את המקום ויעלו בלי כוונה לעזרה ששם יש חיוב כרת.

תשובה: כל העזרה נמצאת במקום גבוה כשלשה מטר ממפלס הר הבית, הנקרא "הרמה", ומי שאינו עולה לרמה אין חשש שיכנס למקום שחייב כרת. אמנם במזרח יש גם את עזרת הנשים והחיל שאסורים בכניסה, ושם אין היכה, ולכן שם מתרחקים עד סמוך לכותלי הר הבית. ועכ"פ גם שם אין חשש כרת, כי עזרת נשים והחיל איסורם רק מדרבנן.

ו: גם מי שעולה כדין, יש לחשוש שבגללו אחרים יעלו שלא כדין או בלי מקווה או במקום שחייב כרת.

תשובה: מבואר בגמרא (שבועות דף טז ע"א) ובתוס' (שם), שאם יש צורך לחזק את האחיזה היהודית במקום סמוך לירושלים כדי שהגויים לא ישתלטו שם - לא חוששין שבעקבות זה יבואו אחרים להתנהג שלא כדת ויעברו איסורים, גם איסורי דאורייתא. וחוץ מזה, יש הנהגה קבועה שלא סוגרים בית כנסת אם יבואו יהודים במכונית בשבת (ע' ציץ אליעזר ח"ג בסוף ס' ו').

ז: מותר לעלות להר הבית רק לצורך מצווה, וכעת אין כאן מצווה, ואפילו להתפלל לא נותנים.

תשובה: מצווה גדולה להתפלל בהר הבית. עי' רש"י (ריש פרשת ויצא) שיעקב אבינו חזר מחרן למקום המקדש כדי להתפלל שם, וכן במסכת תענית מבואר שיעקר התפילה הוא בהר הבית (ושם ניתן לתקוע בשופר וחצוצרות יחד (ר"ה דף כז ע"א). וגם אם לא נותנים להתפלל בפה, אפשר להתפלל בלב כמבואר ברמ"א (סי' צד סע' ו) בשם הפסיקתא.

וכן, יש צורך של אחיזה במקום כדי שהערבים לא ישתלטו על כל ירושלים, וכן מבואר בגמרא (שבועות הנ"ל).

וכן, להסיר את חילול השם הנורא שח"ו יגידו הגויים איה אֵילוקיהם, שאם הגויים משתלטים על המקום הם אומרים איה אֵילוקיהם, כמו שנאמר ביואל (פרק ב' ז'): "בֵּין הָאוֹלָם וְלִמְזֻזָּם יִבְכוּ הַכֹּהֲנִים מִשְׁרָתִי ה' וַיֹּאמְרוּ חוֹסֵה ה' עַל עַמּוֹךְ וְאֵל תִּתֵּן נַחֲלָתְךָ לְחֶרֶף לְמַשָּׁל בָּם גּוֹיִם לָמָּה יֹאמְרוּ בְּעַמִּים אֵיךְ אֵילוּקֵיהֶם". וממילא מכיוון שהקב"ה נתן לנו את המקום במלחמת ששת הימים והסיר את החילול השם הזה, צריכים אנו לשמור על זה שלא יבוא לידי הגויים ותחזור חס ושלום טענה זו.

וכן, התביעה להקרבת קורבנות ובניין בית המקדש מתחילה בעליה להר הבית, שזה מראה שעושים פעולות מעשיות ולא רק תפילות וצפייה. שאם זה רק צפייה ותפילות, יכולים לחשוב שהכול ירד מן השמים - ואין הדבר כן, שאין לנו רשות לסמוך על זה.

ח: העלייה היא התגרות באומות, וזה מכניס את כלל ישראל לסכנה.

תשובה: יש שטענו טענה זו גם לגבי הקמת המדינה ולגבי הכיבוש במלחמת ששת המים, ועדיין רוצים להחריב חלקי ארץ ישראל. אמנם, טענה זו אינה נכונה כלל, ואדרבה, אנו צריכים לא להניח לגויים להשתלט על מקום זה ועל כל המקומות בארץ, כמבואר בשו"ע (או"ח סי' שכט סע' ו) שבעיר הסמוכה לספר יוצאים למלחמה בשבת אפילו על עסקי קש ותבן כדי שהגויים לא ישתלטו על ארץ ישראל. וכן יש כלל (סוטה דף מד ע"ב) - תחילת נפילה ניסה, שאם בורחים מן המקום בעקבות פיגועים, האויבים יתחזקו ויוסיפו טרוה. ומדברי חז"ל אלו למדנו שאסור להיכנע לטרוה, ועזיבת המקום בגלל טרוה מוסיפה טרוה ולא ממעטת. וכן הדין של 'מוסר' שניתן להורגו הוא בגלל שהמוסר מסכן את הנמסר (עי' ב"ק דף קיז, וברא"ש שם), וכל שכן כאן שאם מוסרים המקום ששייך לכלל ישראל לגויים בגלל טרוה, מסכנים כל כלל ישראל.

וכן הטענה של התגרות באומות - איסור זה קיים רק בשלש אומות: עמון ומואב ואדום; והם כבר לא קיימים. ואדרבה אסור להתגרות ביהודים, ובעלייה להר הבית אינו מתגרה בגויים אלא הם מתגרים בנו. וכן יש מצוות כיבוש בכל ארץ ישראל. ו"שלוש השבועות" שהוזכרו בסוף כתובות כבר התבטלו.

ט: גדולי ישראל אסרו את זה, במכתב משנת תשכ"ז, ושוב בשנת תשע"ה.

תשובה: הרבנים שכתבו בשנת תשכ"ז לאסור עלייה להר הבית אסרו בעיקר מפני שאיננו יודעים מקום המקדש, ומחשש שאחרים ילכו למקום שאסור ללכת או בטומאה. אחרי יותר מארבעים ושבע שנים חתמו עוד כמאה רבנים בנוסח של "אנן שליחותייהו דקמאי קעבדינן" על אותו איסור, כלומר שלא בדקו כלל אם במשך הזמן נתבררו עוד דברים, אלא זה מוחלט אצלם שאין מה לברר; שאילו סברו שיש מה לברר, איך כתבו "אנן שליחותייהו עבדינן". והרי הראשונים לא כתבו שלעולם עד ביאת המשיח לא יתבררו הדברים, אלא כתבו לפי מצב שלהם שלא התבררו הדברים, וכעת התבררו כל הדברים האלו.

וכן מחשש שילכו שלא בכוונה במקום שחייב כרת, כפי שנתבאר כעת בראיות חזקות שכל העזרה היא על הרמה, הגבוהה כשלש מטר מהמפלס התחתון של הר הבית, ממילא מי שלא עולה על הרמה אין חשש שייכשל באיסור כרת.

וכן באותה שעה לא התחברו ספרים לביאור הלכה על דיני טומאה וטהרה שנוגעים להר הבית, אבל לאט לאט הוציאו כמה תלמידי חכמים ספרים על הנושא, כמו "אל הר המור" וספר "אל גבעת הלבונה", והדברים התבררו הרבה יותר.

וכן השתנו הרבה דברים גם מצד המצב הפוליטי. שבזמן הסמוך

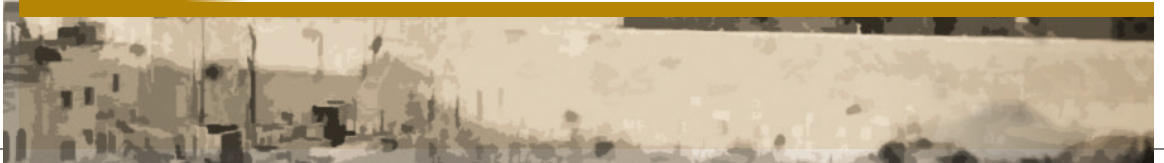
למלחמת ששת הימים היה פחד נורא על כל הערבים, ולא היה חשש שהערבים ישתלטו על הר הבית ותהיה סכנה בכיבוש של כל היישוב. אולם במשך הזמן פקע פחד הערבים והם תובעים בחזרה כל מה שנכבש בששת הימים, ויש סכנה שייקחו זה בכל מיני משא ומתן, והעלייה להר הבית מונעת את כל זה (וכבר היה כדבר הזה בתקופת רבין). ואם כן נוספה כאן מצוות הכיבוש של המקום הזה, והסרת איום השתלטות הערבים על כל ארץ ישראל.

(וזו גם סיבה שלא לחשוש שאולי יהיו אחרים שילכו במקום אסור ובלי טהרה, כמו שכתבנו במאמר את ההוכחה מהתוס' בשבועות (טז ע"א ד"ה אלא) שבמקום שיש חשש שהגויים ישתלטו על המקום לא חוששין לחששות כאלו.)

וצריך לדעת שכל הרבנים שחתמו בשנת תשע"ה, לא הזכירו כלל את הסכנה שיוצאת מזה, אלא עסקו רק בחשש שחששו בשנת תשכ"ז, ואז בוודאי לא היתה סכנה.

י: הרבנות הראשית אסרה את העלייה, וצריך לשמוע לרבנות הראשית.

תשובה: הרבנות הראשית פרסמה שאיננה אוסרת על מי שרבותיו מתירים לו. ובעיקר ידוע שהרבנות הראשית אינה מתיימרת לחדש הלכות שלא היו נהוגות מקדמת דנא. וממילא זה בוודאי כולל גם מצוות עליה להר הבית ובנין בית המקדש והקרבת קרבנות.

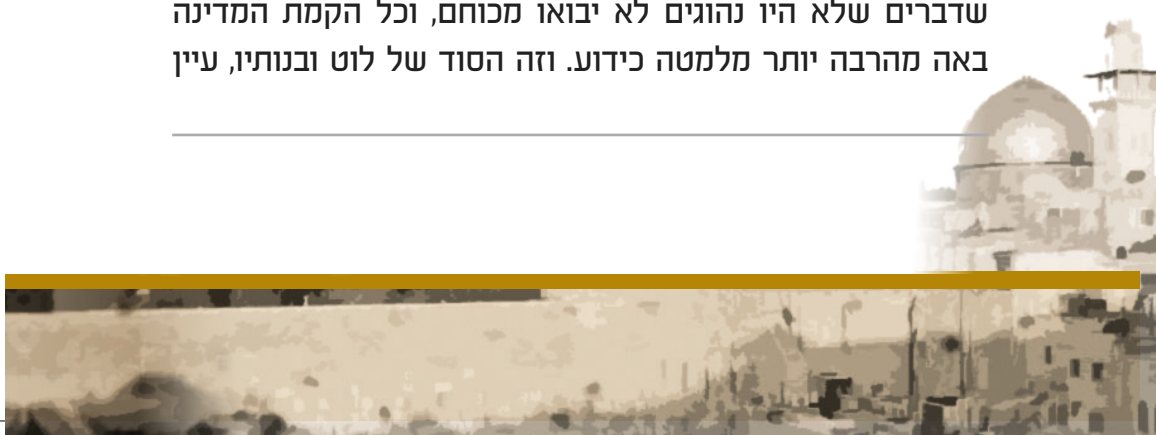
יא: אנחנו לא ראויים לדבר זה, וצריך להמתין שכלל ישראל יהיה ראוי לזה.

תשובה: אין הלכה שכדי לקיים מצווה צריך להיות ראוי. וכן את בית המקדש השני בנו בזמן שחלק מכלל ישראל היו מחללי שבת ונשואים נישואי תערובת, ואפילו בנים של הכהן גדול התחתנו עם גויות; וכן המצב בין אדם לחברו היה ירוד כמבואר בספר נחמיה, ובכל זאת בנו את בית המקדש. מה שקובע הוא האפשרות לקיים את המצווה, ולא בודקים במעשי כלל ישראל. וזה שייך גם לעלייה להר הבית.

יב: אלו שעולים להר הבית הם משולי השוליים של החברה [בציבור החרדי], ודברים כאלו צריכים להגיע מגדולי ישראל [כך טוענים העיתונאים].

תשובה: אין כלל בזה, יש דברים שבאים דווקא מלמטה. כעין מה שמצינו בבבא בתרא (דף י ע"ב): "כי הא דיוסף בריה דר' יהושע חלש, אינגיד. א"ל אבוה: מאי חזית? א"ל: עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה. א"ל: עולם ברור ראית."

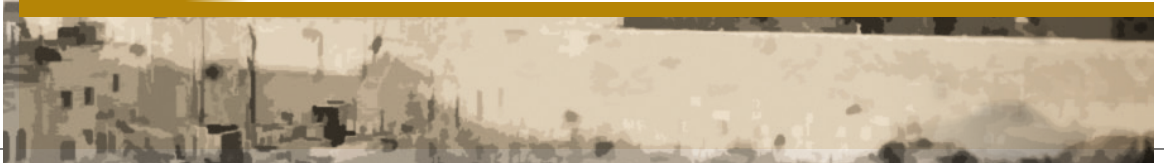
וכן מצוות תכלת באה מלמטה, שגדולי ישראל בעצמם מעידים שדברים שלא היו נהוגים לא יבואו מכוחם, וכל הקמת המדינה באה מהרבה יותר מלמטה כידוע. וזה הסוד של לוט ובנותיו, עיין

מלבי"ם (סוף רות). בוודאי שזה לא מצדיק לעשות עבירות חס ושלום אבל כאן מדובר במצווה גדולה, רק שזה בא מלמטה.

וכן דוד המלך חשדו אותו שהוא ממזר. עי' ילקוט המכירי המובא בחיד"א (ספר יוסף תהילות, תהלים סט י), וז"ל החיד"א: "מוֹזֵר הַיִּיְתִי לְאֶחָי וְנִכְרִי לְבְנֵי אִמִּי (תהלים סט ט). אפשר במה שמצאתי בספר קדמון תורת המנחה כ"י שהביא מרז"ל [ילקוט המכירי תהלים קיח כח] - דישי תבע לשפחתו, וגילתה לאשתו ונשתנית, וחשב שהיא השפחה ובא אליה, ונתעברה מדוד. וידעו הבנים שהיה ישי פרוש מאשתו, ואמרו לו ראה אמנו הרה לזנונים, ורוצים להרגה לה ולעוברה. ואמר להם, אביהם הניחו לה שתלד ולא תוציאו לעז עליכם, ויהיה הולד מאוס ועבד לכם. זהו תוכן דבריו. ומה שרצה ישי לבא על שפחתו, כבר פירש הרמ"ע ז"ל שהיה רוצה לטהר זרעו ... וזהו שאמרו 'מוֹזֵר הַיִּיְתִי לְאֶחָי', שחשבו שאני ממזר. 'וְנִכְרִי לְבְנֵי אִמִּי' שחשדו על אמנו שזינתה. ומצד אחר 'כִּי קִנְאֵת בֵּיתָךְ אֶכְלָתֵנִי' וגו'". וכן אמרו חז"ל (אבות ב ה) "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש", כלומר שאמנם הדבר היה אמור לבוא מלמעלה, אבל מכיוון שלא אפשרי שזה יבוא מלמעלה, שהרי גדולי ישראל לא רוצים לחדש מצוות שקיומן מתאפשר כעת - ממילא זה בא מלמטה.

וכעין זה למדנו שיש הלכות שבאות מלמטה. במשנה מסכת עדויות (פ"א מ"ג; הובא בשבת דף טו ע"א): "הלל אומר מלא הין מים שאובין פוסלין המקוה, אלא שאדם חייב לומר בלשון רבו. ושמאי אומר תשעה קבין. וחכמים אומרים: לא כדברי זה ולא

כדברי זה אלא עד שבאו שני גרדיים משער האשפות שבירושלים והעידו משום שמעיה ואבטליון, שלשת לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה. וקיימו חכמים את דבריהם."

ופירש רש"י (שבת שם): "שני גרדיים משער האשפות - במסכת עדויות מפרש למה הוזכר שם אומנותם ושם מקומם לומר שלא ימנע אדם עצמו מבית המדרש, שאין לך אומנות פחותה מגרדי שאין מעמידין ממנו לא כהן גדול ולא מלך, כדאמרינן בקדושין (דף פב ע"א), ואין שער בירושלים פחות משער האשפות, והכריעו בעדותן כל חכמי ישראל."

וכן דוד המלך היה מן השפלים, והתחיל למלוך דווקא על שפלי שפלים, כמ"ש בשמואל (שמואל א, כב ב): "וַיִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל אִישׁ מְצוּק וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר לוֹ נֶשֶׂא וְכָל אִישׁ מֵר נֶפֶשׁ וַיְהִי עֲלֵיהֶם לְשָׂר וַיְהִי עִמּוֹ כְּאֶרְבַּע מְאוֹת אִישׁ". לפיכך, טענה זו מחזקת את עניין העלייה להר הבית לא מרחיקה אותו.

ועכ"פ' אנו מצפים שהישועה תבוא בקרוב ונזכה להקריב קרבנות ולבנות בית המקדש.

הכניסה להר הבית

הרב חיים דוד הלוי זצ"ל. | הרב הראשי לתל אביב

הר הבית הוא ההר שבית המקדש היה בנוי על חלק משטחו.

הר זה מוקף היה חומה, היא חומת הר הבית, שהכותל המערבי הוא שריד ממנה.

שטח הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה.

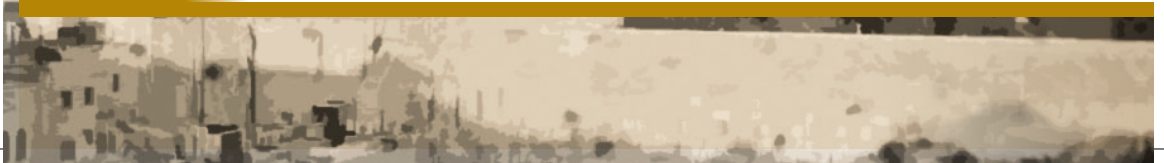
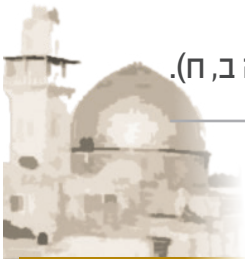
המקדש לא היה בנוי במרכז ההר, אלא נוטה היה למקצועו הצפוני מערבי.

לפנים מחומת הר הבית היה סורג מקיף סביב, וגובהו עשרה טפחים.

הסורג היה עשוי מקלעות עצים ארוגים אלכסונית זה על גבי זה.

לפנים מן הסורג היה החיל, ושטחו עשר אמות.

על זה נאמר בקינות: "ויאבל חיל וחומה יחדו אומללו" (איכה ב, ח).

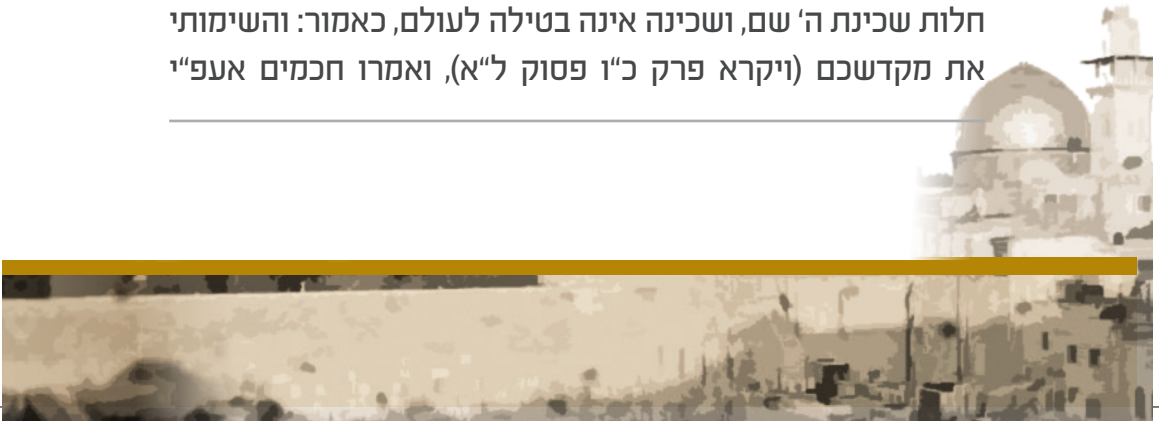
לפנים מן החיל היתה עזרת נשים, ופנימה לה עזרת ישראל, ופנימה לה עזרת הכהנים, ופנימה לה אולם המקדש, ההיכל, הקודש וקודש קדשים.

מדות המקומות הנ"ל ידועות לנו בדיוק, ומבוארות הן בדברי הרמב"ם בהלכות בית - הבחירה פרקים ה' ו'.

לכל המקומות הנ"ל לא היתה דרגת קדושה אחידה, וכך שנינו: "עשר קדושות הן..." והר - הבית נמצא בדרגת קדושה שלישית, וקדושתו היא שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם. החיל מקודש ממנו שאין טמאי - מת נכנסים לשם (מסכת כלים פרק א'). הרמב"ם הוסיף שאפילו מת עצמו מותר להכניס להר - הבית עד החיל, ששם אסור לטמא - מת להכנס (הרמב"ם שם פרק ז' הלכה ט"ו, עפ"י הגמרא בפסחים דף ס"ז).

יצוין, שהכניסה למקום הקודש בטומאת הגוף, גורמת אחריה עונש כרת (יעוין במדבר פרק י"ט פסוק כ').

כל זאת כמובן כשבית - המקדש היה בנוי על תלו. אחר שחרב המקדש לא בטלה קדושת המקום, כי קדושת המקדש נובעת מכח חלות שכינת ה' שם, ושכינה אינה בטילה לעולם, כאמור: והשימותי את מקדשכם (ויקרא פרק כ"ו פסוק ל"א), ואמרו חכמים אעפ"י

ששוממין הם, הרי בקדושתם הם עומדים. ולכן, קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא (עפ"י דברי הרמב"ם שם סוף פרק ו').

כל גדולי הפוסקים, ראשונים ואחרונים, ומספרם גדול מכדי לצייןם, הסכימו לדעה זאת, פרט להראב"ד, ואולי גם המאירי, שדעתו אינה ברורה די צרכה ושנויה במחלוקת האחרונים.

ולכן ברור ביותר שהר - הבית נשאר בקדושתו כמו בזמן שהיה בית - המקדש בניו.

ולמקום שטמאי - מת היו מנועים מלהכנס אז, כך הוא הדין גם עתה. ומטעם זה נמנעים שומרי מצוות מלהכנס כיום להר - הבית.

נוסיף בקצרה, שזבים וזבות נדות ויולדות יכולים להטהר בטבילה בלבד (ראה ויקרא פרק ט"ז). ואילו טמאי מת אין בזמנינו כל אפשרות להטהר, מהעדר אפר פרה וסדרי טהרה (ראה במדבר פרק י"ט).

אילו רצינו להתיר כיום מבחינת ההלכה כניסה להר - הבית, צריכים היינו לערוך מדידות מדוייקות, ולקבוע בדיוק את מיקומו של המקדש. אין הדבר קשה כל עיקר, כיון שמדות המקדש ידועות לנו בדיוק נמרץ, ואף מיקומו אינו קשה לקבוע, וביחוד אחרי החפירות שנעשו סביב לכותל - המערבי ונתגלו לנו כל המבואות אל המקדש פנימה.

אחרי שהיינו קובעים את מקום המקדש בדיוק, היה מתברר מקומו של הסורג הנ"ל, ומשם פנימה היתה אסורה הכניסה, כיון שכולנו טמאי מת מבלי כל אפשרות להיטהר.

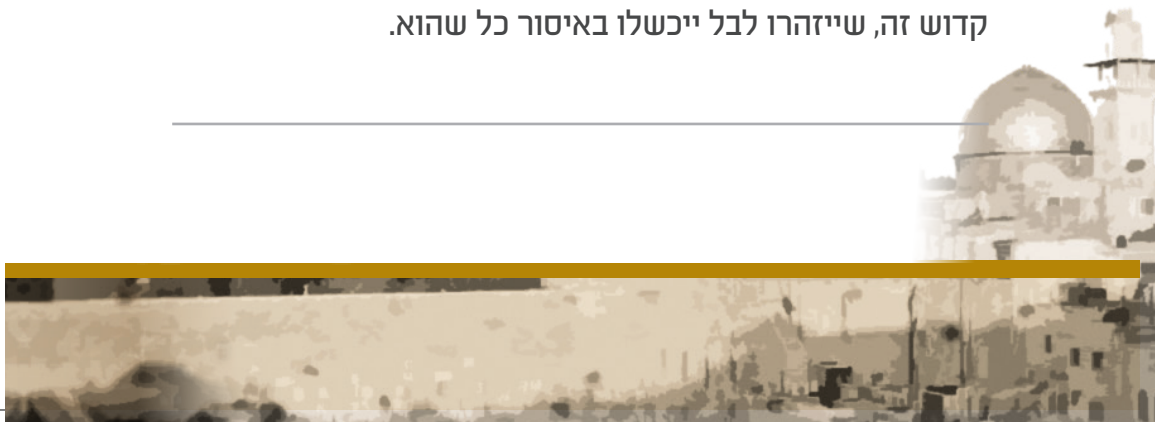
אך מן הסורג כלפי חוץ אפשר היה להתיר את הכניסה בכל שטח הר הבית, אחרי שכל הנכנס לשם היה טובל במים חיים כדין.

יצוין כמו כן, שכל הנכנס להר הבית חייב גם לחלוץ מנעליו, שכך שנינו: "לא יכנס אדם להר הבית במנעלו" (ברכות פרק ט, משנה ה).

יש אמנם החוששים פן ואולי היתר הכניסה יגרור אחריו הכשלת רבים באיסור כרת, שייגררו להיכנס גם לשטח האסור, או שיכנסו לשטח הר הבית ללא טבילה וחליצת נעלים כדין.

אך לענ"ד אין כדאי בחששות אלה לאסור על עצמנו כניסה להר הבית, כי אלה שאינם חוששים לקדושת המקום הלא גם עתה נכנסים הם לפני ולפנים, ומי הוא המפסיד מגזירה זאת? - רק יראי ה', שלבם יוצא לעמוד במקום הקרוב ככל האפשר לאותה נקודת אור מופלאה, שבה נגלתה בעבר שכינת ה' באור בהיר, ושרויה גם בהווה, אם כי בהסתר פנים.

וחזקה על אלה הרוצים לשפוך שיחם ושיגם לפני בוראם במקום קדוש זה, שייזהרו לבל ייכשלו באיסור כל שהוא.

זאת ועוד, הלא ידוע הוא שאין אנו רשאים לגזור גזירות מדעתנו לאסור את המותר, אחרי תקופת התלמוד (עיין בשדי חמד כללים מערכת ג' סימן יא, שציין דעת רבים וגדולים שהסכימו כן; ועיי"ע שם בפאת שדה סי' ד' שדחה דעת יחיד הסובר שיש מקרים שבהם יכולים חכמי הדורות לגזור גזירות חדשות, והסכים שאין לגזור בשום פנים גזירות חדשות מדעתנו).

מעתה, סיכום ההלכה הוא ברור: אם תיערך מדידה מוסמכת, וייקבע בדיוק מקום הסורג הנ"ל, יהיה מותר להכנס עד שם, למי שטבל וטיהר עצמו כדין אחרי חליצת מנעלים.

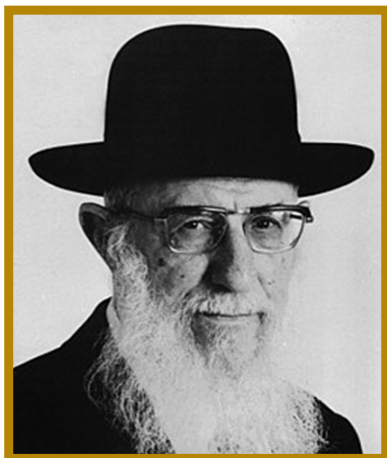
יתן ה' ונזכה במהרה לגאולה שלימה ולבניין בית המקדש.

הרב חיים דוד הלוי זצ"ל

רבה של תל אביב-יפו,

חזר בו מחתימתו על הכרוז. לימים כתב:

"יש אמנם החוששים פן ואולי היתר הכניסה יגרור אחריו הכשלת הרבים באיסור כרת, שיגררו להיכנס גם לשטח האסור, או שייכנסו לשטח הר הבית ללא טבילה וחליצת נעליים כדין. אך לענ"ד אין כדאי בחששות אלה לאסור על עצמנו כניסה להר הבית, כי אלה שאינם חוששים לקדושת המקום הלא גם עתה נכנסים הם לפני ולפנים, ומי

הוא המפסיד מגזירה זאת? רק יראי ה' שלבם יוצא לעמוד במקום הקרוב ככל האפשר לאותה נקודת אור מופלאה. וחזקה על אלה הרוצים לשפוך שיחם ושיגם לפני בוראם במקום קדוש זה, שייזהרו לבל ייכשלו באיסור כלשהו".

מכתב חיזוק

הלבנון
היחידה לשיקום ורפורמת המוסדות

"לשכנו תדרשו ובאת שמה" (דברים יב ה) - אחת הדרכים החשובות לדרישת המקדש בימינו היא העלייה לרהר בית ה'. ברוך ה', רבנים העולים כיום לרהר בהקפדה על ההלכה, על-פי הוראת הפוסקים הרואים בכך מצווה. גם אנו, החתומים מטה, זכינו להימנות עם התומכים והעולים לרהר בטהרה. נסיון הרצח של ר' יהודה גליק נ"י - ה' ישלח לו רטואה שלמה מהרה - מעורר להמשיך בפעילות לחיזוק העלייה לרהר הקודש. ולעומת קולות שנשמעו, נאמר: קומו ונעלה ציון אל הר בית ה'!

אנו מברכים את כל הציבור העולה לרהר הקודש בטהרה, במורא מקדש ובצפיית השועה אל המקומות המותרים, שתתקבלה כל תפילותיהם במקום בו עיני ה' כל הימים, וידאו עתיהם בנחתם ציון ובבנין המקדש במהרה בימינו.

ע ל ה ח ת ת ם :

<p>הרב חנוס אליעזר רבינוביץ ראש ישיבת ארזות הירושלמי</p> <p>הרב אליעזר ולדמן ראש ישיבת לור קרית ארבע</p> <p>הרב שלמה ריסקין רב העדה אשכנזית</p> <p>הרב יהודה שביב ר"מ בישיבת רח"ש</p> <p>הרב שלמה שושן ראש ישיבת בית ששן</p> <p>הרב דניאל שילה קרוסיה</p> <p>הרב יצחק שילת ר"מ בישיבת מעלה אוחצים</p> <p>הרב יהודה שלוש רב שכונת פריז נתניה</p> <p>הרב יעקב שמרדי שמרד</p> <p>הרב אליעזר שנקלסקי רב קהילה בית ששן</p> <p>הרב יצחק שפרא ראש ישיבת לור קרית ארבע</p>	<p>הרב דוב ליאור רב העדה קרית ארבע חצר</p> <p>הרב צפניה דרוור רב העדה קרית אשכנזית</p> <p>הרב משה ביגל רב היישוב חסד</p> <p>הרב אליהו בלום ראש ישיבת ההודר גוראה</p> <p>הרב יצחק כהנא מנהל חצר ששן לור קרית ארבע</p> <p>הרב שלום גורד רב היישוב קרית ארבע חצר ארבע</p> <p>הרב אבי גיטר רב היישוב עפרת</p> <p>הרב אוריאל גולד רב היישוב רמת</p> <p>הרב שמואל הוד רב העדה עפרת</p> <p>הרב דוד זודקביץ רב היישוב יסוד</p> <p>הרב ראם הכהן ראש ישיבת עפרת</p> <p>הרב אריה הראל רב בית ששן עפרת</p>	<p>הרב אליהו רחמים צייני ראש ישיבת אור יושבעת חסד</p> <p>הרב איל יעקובוביץ ראש ישיבת ההודר עפרת</p> <p>הרב אלישבע כהן ראש ישיבת עפרת</p> <p>הרב דניאל כהן רב היישוב בית ששן</p> <p>הרב נתנן כהנא ראש כולל חסד</p> <p>הרב אליקים לבנון רב העדה עפרת</p> <p>הרב יצחק לוי ר"מ בישיבת רח"ש</p> <p>הרב חיים לויק ראש מדרשת מנחם</p> <p>הרב יעקב מוזן ראש ישיבת רח"ש</p> <p>הרב מנחם מקריב ראש ישיבת אור יושבעת חסד</p>	<p>הרב בנימין יוסף קלמנון ראש ישיבת עפרת</p> <p>הרב יהודה קרייזר רב היישוב עפרת חסד</p> <p>הרב משה אליעזר רב היישוב בית ששן</p> <p>הרב שלמה רוזנמנדל ראש ישיבת שכונת חסד</p> <p>הרב חיים רטיג ראש ישיבת ההודר עפרת</p>
---	--	---	---

... דווקא משום שאנו תומכים ועולים לרהר בטהרה. מועלת עלינו החובה להגיע את הוראת הגדרת מכל הפוסקים בבירור מלא להכשיל ולהגביל מרוב יחבת הקודש. נאמר את דברי חז"ל: קיימת טעמא דמקדש וקדושי מכל עבודת שבתותיה וחסותה שבמקדש. ואת דברי הראי"ה ק"ק בהקשר זה: יבטא את בקדושת מקדש בית ששן עולה לור על כל מיליניס של יישובים מעשיים" אמרת הראי"ה הרע.

■ העלייה לרהר הבית חייבת להיעשות רק לאחר טהרה כדן, ובשמירה על הלכות מרא מקדש. לטעם כך בדרך לדעת תחילה ראובן את ההלכות הגעגוע לכהן.

■ חשוב לדעת שיש מקומות בהר שלמי ההלכה (ורבנים בית המדרש) אין אסור לעלות מה ליהנות אליהם אף בגורלה לאחר טהרה ולחולקם אף באיסור כרת. לכהן חובה על העולה ולחייב אסור להיכנס. מותר ולחייב אסור להיכנס. מבין שבעל זה אין להסתמך כלל על שמועות השוערות אפילו אם הן נאמרות מפי אנשים דתיים בהר, אלא רק על תלמודי חסד מברורים בהקיים בגושא, או על פוסקים הרבניים מסכמים.

■ חובה עלינו להשתדל להצמצם את התופעה המצערת של ירודים יתורים הגולים לרהר מבלי להקיף על דרישת ההלכה ומחשד ידעה או מזלזל ח"ו בנורא שאין ליעדר לעת לרהר כאשר ידוע שהעולם יתם עומדים בדרישת ההלכה הגעגוע לקדושת הר הבית.

אנו מחזקים את ידי רבנו ותלמידיו העולים לרהר הקודש בטהרה ובמורא מקדש - "חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחילים לרהר"

הרב חיים דרוקמן
ראש ישיבת כ"ס קרית

הרב דני איוק
ראש ישיבת בית אבות

הרב אליעזר מלמד
רב היישוב רח"ש

הרב נדעון בנימין
רב היישוב בית ששן

הרב עזריאל אריאל
רב היישוב עפרת

הרב חיים אירם
רב היישוב ארבע

הרב יהודה חלי עמיחי
ראש מוסד התורה חסד

הרב שמחה שטענל
נשיא ישיבת עפרת ישראל

לשיעור ודורות: 052-4295164
elhamor@gmail.com

